



Kulturdepartementet

Handlingsplan

# Et samfunn for alle – Likestilling, demokrati og menneskerettigheter

Regjeringens handlingsplan for likestilling av personer med funksjonsnedsettelse  
2020–2025





# Oversikt over tiltak i handlingsplanen

Tiltakene i handlingsplanen dekkes innenfor ansvarlige sektordepartementers gjeldende budsjetttrammer. Enkelte av tiltakene dekkes av spillemidler.

## Selvbestemmelse, medvirkning, deltakelse og inkludering



1. Hjelpemidler (ASD)
2. Stortingsmelding om utviklingshemmedes menneskerettigheter og likeverd (KUD)
3. Råd for personer med funksjonsnedsettelse (KMD)
4. Endringer i vergemålsloven (JD)
5. Sikre selvbestemmelse i praksis – vergemål (JD)
6. Sikre individtilpasning – vergemål (JD)
7. Styrket tilsyn – vergemål (JD)
8. Bedre legeerklæringer – vergemål (JD)
9. Utvide bankordningen – vergemål (JD)
10. Evaluering av tilgjengelighet ved kommunestyre- og fylkestingsvalget 2019 (KMD)
11. Helhetlig gjennomgang av transportordninger for personer med nedsatt funksjonsevne (ASD og SD)

---

## Bedre samordning på alle nivåer

12. Koordinering av arbeid på tvers av sektorer (KUD),
13. Nordisk samarbeid (KUD)
14. Europeisk samarbeid (KUD)
15. FN (KUD)
16. Bedre informasjon og mer samordnede og koordinerte tjenester (KUD)
17. Styrket brukerorientering og dialog med sivil samfunn – vergemål (JD)
18. Styrke samhandlingen – vergemål (JD)



---

## Likestilt utdanningstilbud

19. Barnehagemiljø (KD)
20. Overganger i utdanningsløpet (KD)
21. Mer inkluderende praksis (KD)
22. Pedagogisk-psykologisk tjeneste (KD)
23. Kompetanse i barnehager, skoler og støttesystemer (KD)
24. Laget rundt barna og elevene (KD)
25. Stimuleringstiltak i universitets- og høyskolesektoren (KD)
26. Skolefritidsordningen SFO (KD)
27. Kunnskapsgrunnlag – Opplæringslovutvalget (KD)
28. Universell utforming av skolebygg (KD)



---

## Likestilt arbeidsliv

29. Inkluderingsdugnaden (ASD)
30. Fem prosent-målet for nyansatte i staten (KMD)
31. Markedskontakter i Arbeids- og velferdsetaten (ASD)
32. Forenkling av lønnstilskudd (ASD)
33. Endringer i regelverket for opplæring (ASD)
34. "Vi inkluderer!" (ASD)
35. Samarbeid mellom partene i arbeidslivet og brukerorganisasjonene (ASD)
36. Styrke funksjonsassistentordningen (ASD)
37. Styrking av individuell jobbstøtte (IPS) (ASD)
38. Spre informasjon og kompetanse om mentorordningen (ASD)
39. Videreføre styrking av varig tilrettelagt arbeid (VTA) (ASD)
40. Evaluering av arbeids- og utdanningsreiser (AU-reiser) (ASD)
41. Ungdomsinnsatsen (ASD)
42. Oppfølging av unge mottakere av arbeidsavklaringspenger (AAP) (ASD)
43. Forenkling av hjelpestøtnadsordninger (ASD)
44. Utvidelse av tilskudd til utvikling av kommunale integreringstiltak (KD)



---

## Likestilte helse- og omsorgstilbud

45. Brukerstyrt personlig assistanse (BPA)
46. Kompetanseløft 2020 (HOD)
47. Investeringsstilskuddet til heldøgns omsorgsplasser (HOD)
48. Velferdsteknologi (HOD)
49. Leve hele livet, herunder aldersvennlig samfunn (HOD)
50. Saman mot einsemd – regjeringa sin strategi for å førebyggje einsemd (2019-2023) (HOD)
51. Pårørendestrategien (HOD)
52. Handlingsplan for bedre kosthold (HOD)
53. Handlingsplan for fysisk aktivitet (HOD)
54. Videreføre arbeidet for innsatte i fengsel med alvorlige psykiske lidelser (JD)



---

## Økt deltakelse innen kultur og fritid



55. Nasjonal koordinator for økt mangfold (KUD)
56. Tilskudd til mangfold og inkludering i kulturlivet (KUD)
57. Gode rammebetingelser for frivillig sektor (KUD)
58. Herreløs arv til frivillige organisasjoner (KUD)
59. Stortingsmelding om barne- og ungdomskultur (KUD)
60. Stortingsmelding om idrettspolitik (KUD)
61. Friluftsliv for personer med funksjonsnedsettelse (KLD)
62. Tilskudd til friluftslivsaktivitet (KLD)
63. Tilskudd til tiltak i statlig sikrede friluftslivsområder (KLD)
64. Digitalt ledsagerbevis (KUD)
65. Ny tilskuddsordning til arrangementer for idrett og fysisk aktivitet for personer med funksjonsnedsettelse (KUD)
66. Ny prøveordning for arrangementsstøtte til idrettsmesterskap (KUD)
67. Tilskudd til utstyr til personer med funksjonsnedsettelse (KUD)
68. Fritidserklæringen (BFD)
69. Fritidskort (BFD)
70. Bibliotek (KUD)

---

## Kompetanseheving og veiledning

- 71. Øke kunnskap om CRPD (KUD)
- 72. Økt kunnskap og opplæring av verger (JD)
- 73. Utarbeide beste praksis-anbefaling for frivillige kommunale- og fylkeskommunale erstatningsordninger (JD)
- 74. Strategi for foreldrestøtte (BFD)
- 75. Bevisstgjøring om hatefulle ytringer, hatkriminalitet og trakassering (KUD)



---

## Kunnskapsutvikling og forskning

- 76. Levekårsstatistikk om mennesker med funksjonsnedsettelse (KUD)
- 77. Indikatorer om sysselsetting (KUD)
- 78. Kartlegging og bruk av helseinformasjon i arbeidet med bosetting og kvalifisering av flyktninger (KD)
- 79. Forskningsprosjekt om fremtidsfullmakter (JD)
- 80. Legge til rette for språkteknologi på norsk (KUD)



---

## Trygghet og sikkerhet

- 81. Nød-SMS (JD)
- 82. Rettshjelpsutvalget (JD)
- 83. Styrke og videreutvikle Statens barnehus (JD)
- 84. TryggEst (KUD)
- 85. Universelt utformede celler (JD)







# Forord



Regjeringens visjon er et samfunn der alle mennesker deltar og gis muligheten til å bidra i samfunnet. Det er demokratipolitikk hvor enkeltmennesker kan være aktive medborgere i sine egne liv. Derfor skal politikken for mennesker med funksjonsnedsettelse bygge på likestilling og likeverd, selvbestemmelse, medvirkning, deltakelse og inkludering. Regjeringen vil legge til rette for at mennesker med funksjonsnedsettelse kan ta utdanning, delta i arbeidslivet, og i dagliglivet på lik linje med andre. Regjeringen har en bred innsats for å nå dette målet.

Handlingsplanen er et tiltak under Likeverdsreformen. Mange familier med barn med behov for sammensatte tjenester har utfordringer i hverdagen. I tillegg til å ha store omsorgsoppgaver som pårørende, opplever mange manglende koordinering, lite innflytelse over egen hverdag og tjenester som ikke henger sammen. Målet med Likeverdsreformen er at disse familiene får oppleve et samfunn som stiller opp, og at pårørende skal oppleve ivaretagelse og inkludering.

Regjeringen er i gang med en rekke målrettede satsinger som *Inkluderingsdugnaden*, *Opptappingsplan for habilitering og rehabilitering*, *Stortingsmelding om utviklingshemmedes menneskerettigheter og likeverd* og *Pårørendestrategien*. Samtidig har regjeringen også flere generelt rettede satsinger, stortingsmeldinger og programmer som støtter opp om visjonen om et samfunn for alle.

Vi vet at personer med funksjonsnedsettelse møter barrierer som hindrer full likestilling. Ulikheter i helse, utdanning, sosiale nettverk, innflytelse og deltakelse i sivilsamfunn og demokratiske prosesser kan føre til ulikhet og mangel på likestilling. Regjeringen vil arbeide for å fjerne disse barrierene gjennom å fremme demokrati, menneskerettigheter og likestilling. Vi ønsker å sikre like muligheter til personlig utvikling, deltakelse og livsutfoldelse for alle. Dette er beskrevet i *Regjeringens strategi for likestilling av mennesker med funksjonsnedsettelse* for perioden 2020–2030 som ble lagt frem i 2019.

I denne handlingsplanen følger regjeringen opp strategiens visjoner og mål. Samtidig som handlingsplanen tar utgangspunkt i kunnskapen vi har tilgjengelig, er det også viktig å utvikle ny kunnskap for å styrke videre innsats. Handlingsplanen er sektorovergrepene og mange departementer har deltatt i arbeidet. Planen har 85 tiltak på ansvarsområdene til åtte departementer. Planen gjelder for perioden 2020–2025. Den er dynamisk, og nye tiltak som fremmer likestilling og deltakelse av personer med funksjonsnedsettelse vil bli inkludert i handlingsplanperioden.

Personer med funksjonsnedsettelse har rett til frihet, selvbestemmelse og rettssikkerhet. Dette er forankret i menneskerettighetene og i norsk politikk. Handlingsplanen følger opp *FN-konvensjonen om rettighetene til mennesker med nedsatt funksjonsevne (CRPD)*, og anbefalingene fra CRPD-komiteen avgitt våren 2019. Handlingsplanen er bygget på brede innspillsprosesser med deltakelse fra interesseorganisasjoner, kommunale- og fylkeskommunale råd, faginstanser og representanter fra lokal og regional administrasjon.

Det er viktig for regjeringen at sivilt samfunn og organisasjoner som representerer personer med funksjonsnedsettelse blir hørt i tiltak og politikktutforming som angår dem. Regjeringen vil takke Funksjonshemmedes Fellesorganisasjon, Samarbeidsforumet av funksjonshemmedes organisasjoner og Unge funksjonshemmede for deres bistand til å utvikle handlingsplanen. Regjeringen vil også framover vektlegge medvirkning fra og dialog med organisasjonene i arbeidet med å fremme likestilling, demokrati og menneskerettigheter.

Oslo, desember 2019



Trine Skei Grande  
Kultur- og likestillingsminister



Anniken Hauglie  
Arbeids- og sosialminister



Bent Høie  
Helseminister



Kjell Ingolf Ropstad  
Barne- og familieminister



Sylvi Listhaug  
Eldre- og  
folkehelseminister



Monica Mæland  
Kommunal- og  
moderniseringsminister



Iselin Nybø  
Forsknings- og høyere  
utdanningsminister



Jan Tore Sanner  
Kunnskaps- og  
integreringsminister



Jøran Kallmyr  
Justis- og  
innvandringsminister



Ola Elvestuen  
Klima- og miljøminister



Ingvil Smines Tybring-Gjedde  
Samfunnssikkerhetsminister



Å heie på  
likestilling  
gjør noe  
med deg!

Å heie på  
rettferdighet  
gjør noe med  
deg!

frivillig.no

frivillig.no

frivillig.no

frivillig.no

# Innhold

|   |           |
|---|-----------|
| <b>FORORD</b>   | <b>10</b> |
| <b>INNLEDNING</b>   | <b>14</b> |
| Regjeringens politiske mål for videre utvikling   | 16        |
| FN-konvensjonen om rettighetene til personer med nedsatt funksjonsevne                  | 18        |
| Fortsatt barrierer for likestilling   | 19        |
| <b>Regjeringens handlingsplan for likestilling av personer med funksjonsnedsettelse</b> | <b>25</b> |
| 1. Utvikle både universelle løsninger og kompensierende tiltak                          | 25        |
| 2. Jobbe for selvbestemmelse, medvirkning, deltakelse og inkludering                    | 27        |
| 3. Bedre samordning på alle nivåer  | 31        |
| 4. Fire innsatsområder: utdanning, arbeid, helse og omsorg og kultur og fritid          | 35        |
| Innsatsområde 1: Utdanning  | 35        |
| Innsatsområde 2: Arbeid   | 39        |
| Innsatsområde 3: Helse og omsorg  | 45        |
| Innsatsområde 4: Kultur og fritid   | 48        |
| 5. Andre tiltak   | 53        |
| Kompetanseheving og veiledning  | 54        |
| Kunnskapsutvikling og forskning   | 55        |
| Trygghet og sikkerhet   | 56        |
| <b>Vedlegg</b>  | <b>58</b> |
| Pågående stortingsmeldinger, handlingsplaner, strategier og reformer                    | 58        |

# Innledning



Regjeringens mål er et samfunn for alle. Et samfunn der alle borgere har samme muligheter til å ta utdanning, delta i arbeidslivet på like vilkår, få gode helsetjenester og selv velge hva de vil gjøre på fritida. Det handler om å være medborger i et demokrati.

Å bidra til likestilling og hindre diskriminering betyr at man må behandle like tilfeller likt, men samtidig legge til rette for forskjellighet. Regjeringen arbeider for et samfunn med reell likestilling.

Vi har et godt rettslig diskrimineringsvern i Norge. Likestillings- og diskrimineringslovens formål er å fremme likestilling og hindre diskriminering. Loven bygger på at alle skal ha samme muligheter, rettigheter og plikter, uavhengig av kjønn, etnisitet, religion, livssyn, funksjonsnedsettelse, seksuell orientering, kjønnsidentitet, kjønnsuttrykk, alder eller kombinasjoner av disse grunnlagene. Loven skal bidra til å bygge ned samfunnskapte funksjonshemmende barrierer, og hindre at nye skapes.

Likestilling av mennesker med funksjonsnedsettelse handler om like rettigheter og like muligheter. Det handler om at alle – uansett funksjonsvariasjon – skal kunne leve selvstendige liv og delta i samfunnet. Det handler om synlighet, om å motvirke fordommer, og om reell tilgang til alle deler av samfunnet.

En forutsetning for et inkluderende demokrati er at alle grupper er representert – og deltar. Et inkluderende og likestilt samfunn handler om hvilke verdier som legges til grunn, og om mulig-

hetene til deltakelse. Det handler om å kunne få bidra i samfunnet, og om å få være den man er.

Demokrati bygger på makt gjennom folkevalgte organer, men det bygger også på rettigheter og rettsgarantier for individer og grupper, på ulike former for politisk deltakelse utenom valg, og påvirkningsmuligheter vi har som deltakere i samfunnet. Deltakelse, enten det er gjennom å stemme ved valg, være kandidat, folkevalgt eller tillitsvalgt i en organisasjon har merverdi for den enkelte ved at man løfter egne interessefelt, får forståelse for andres synspunkter og interesser, og påvirker samfunnsutviklingen.

Likestilling lønner seg, for enkeltmennesker og for samfunnet. Det har vært en positiv utvikling innen politikken for mennesker med funksjonsnedsettelse, og tydeliggjøring av målet om likestilling er en del av dette. Regjeringen har løftet flere viktige områder de siste årene, som brukerstyrt personlig assistanse (BPA), inkludering i arbeidslivet, mangfold i kulturlivet, tidlig innsats for barn i skolen og pårørenderollen.

Det er fortsatt utfordringer, og det er behov for kontinuerlig innsats for å styrke funksjonshemmedes deltakelse og rettigheter på flere livs- og samfunnsområder. Derfor må vi som et samfunn hele tiden jobbe for å bedre forholdene. Denne handlingsplanen peker videre mot regjeringens visjon om et likestilt samfunn. Mennesker med funksjonsnedsettelse skal ha de samme rettighetene og mulighetene som alle andre til å delta i samfunnslivet – på like vilkår og uten diskriminerende barrierer.





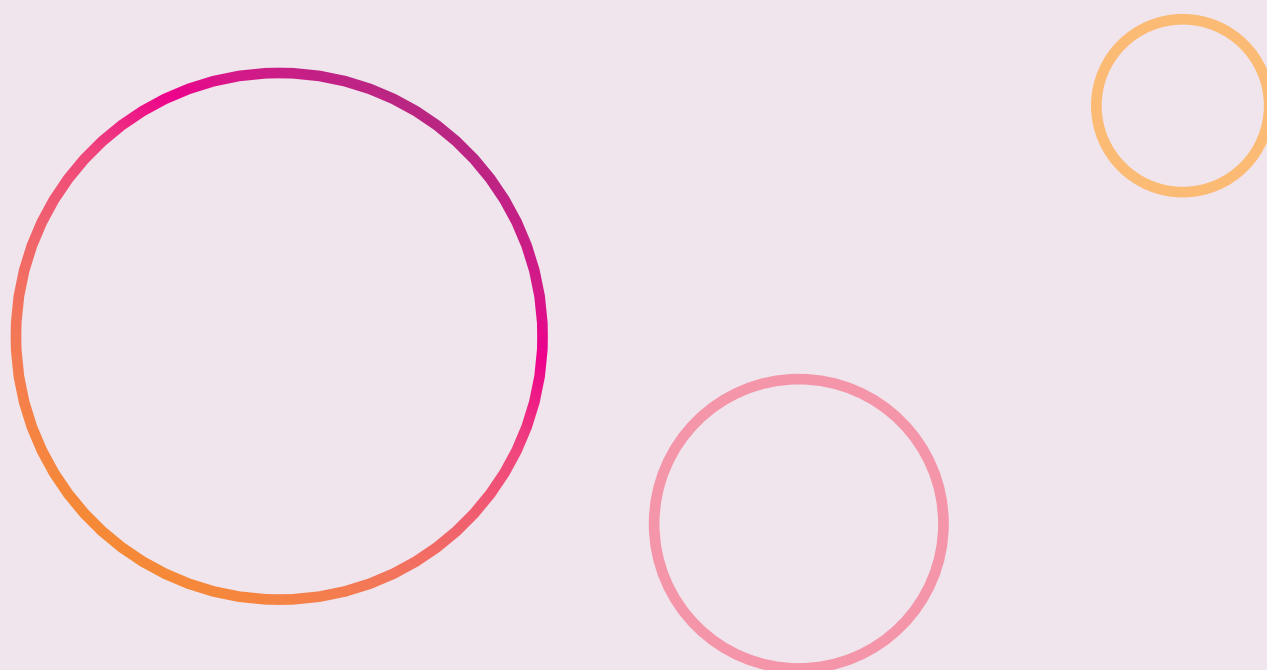
---

# Regjeringens politiske mål for videre utvikling

Alle mennesker skal ha anledning til å leve frie og selvstendige liv. Mennesker med funksjonsnedsettelse skal være inkludert og kunne delta på alle samfunnets arenaer gjennom hele livsløpet.

De siste årene har det blitt gjennomført viktige tiltak for å sikre likestilling av mennesker med funksjonsnedsettelse. Ratifisering av *FN-konvensjonen for rettighetene for personer med nedsatt funksjonsevne* i 2013 var viktig. Det samme var ikrafttredelsen av *Likestillings- og diskrimineringsloven* 1. januar 2018, *Regjeringens strategi for likestilling av mennesker med funksjonsnedsettelse for perioden 2020–2030*, igangsettelsen av inkluderingsdugnaden i juni 2018 og innføring av BPA som en lovfestet rett i 2015. Det er gjort betydelige fremskritt, samtidig som viktige oppgaver gjenstår.

Denne handlingsplanen fremmer likestilling og like muligheter knyttet til utdanning, arbeid, helse- og omsorgstjenester og kultur- og fritidsaktiviteter. Den legger til rette for selvbestemmelse og demokratisk deltakelse og bidrar til å bryte barrierer og fjerne fordommer. Inkludering og likestilling av personer med funksjonsnedsettelse er en forutsetning for et bærekraftig velferdssamfunn, og for at den enkelte skal kunne leve frie og selvstendige liv.







## REGJERINGEN VIL AT:

- Personer med funksjonsnedsettelse skal få oppfylt og ivaretatt sine grunnleggende menneskerettigheter, som det er vist til i FN-konvensjonen om rettighetene til mennesker med nedsatt funksjonsevne (CRPD).
- Personer med funksjonsnedsettelse skal, som alle andre, ha lik tilgang til offentlige tilbud og til samfunnets institusjoner. Dette uten å bli hindret av fysiske forhold, omgivelser, tjenestenes organisering eller tekniske løsninger.
- Personer med funksjonsnedsettelse skal ha samme mulighet som andre til å være inkludert og delta på alle samfunnsområder på en likeverdig måte. Dette uten å bli hindret av fysiske forhold og manglende tilgjengelighet, boforhold eller diskriminerende holdninger.
- Det skal være høye krav til universell utforming og tilgjengelighet ved utbygging av boliger, publikumsbygg, infrastruktur og næringsområder. Spesielt skal undervisningsbygg prioriteres.
- Personer med funksjonsnedsettelse skal oppleve trygge nærmiljøer og lokalsamfunn som legger til rette for aktivitet og deltakelse for alle.
- Personer med funksjonsnedsettelse skal ha samme mulighet som andre til å bestemme over egne liv. Dette innebærer å kunne delta aktivt i utformingen av tilbud, tjenester, lovgivning og politikk som berører deres hverdag, og å ha tilgang til den støtte de kan trenge til dette.
- Barnets beste skal være et grunnleggende hensyn ved handlinger som berører barn med funksjonsnedsettelse.
- Politikk, tiltak og tjenester som berører personer med funksjonsnedsettelse skal være best mulig koordinert og samordnet. Sektorene skal samarbeide når en tjeneste fra en sektor er en forutsetning for at den enkelte skal kunne få oppfylt sine rettigheter i en annen sektor. Ledere har et hovedansvar for å sikre rutiner for god samordning og koordinering.

---

# FN-konvensjonen om rettighetene til personer med nedsatt funksjonsevne

FN-konvensjonen om rettighetene til personer med nedsatt funksjonsevne (CRPD) ble vedtatt 13. desember 2006, og trådte i kraft 3. mai 2008. Norge ratifiserte konvensjonen 3. juni 2013. Ratifikasjon innebærer en forpliktelse til å oppfylle alle krav konvensjonen stiller, uavhengig av gjennomføringsmåte i norsk rett. Regjeringen jobber kontinuerlig for å sikre at norsk lovgivning og offentlig politikk er i tråd med konvensjonen.

Konvensjonen slår fast at de alminnelige menneskerettighetene gjelder fullt ut for mennesker med funksjonsnedsettelse, og redegjør for hvordan menneskerettighetene skal forstås og gjennomføres for personer med funksjonsnedsettelse.

Artikkel 1 i konvensjonen beskriver at hovedformålet er å «fremme, verne om og sikre mennesker med nedsatt funksjonsevne full og likeverdig rett til å nyte alle menneskerettigheter og grunnleggende friheter, og å fremme respekten for deres iboende verdighet». Den forplikter Norge til å arbeide for at mennesker med funksjonsnedsettelse får ivaretatt sine grunnleggende rettigheter på lik linje med andre.

Norge rapporterte for første gang på etterlevelsen av konvensjonens forpliktelser i 2015, og deltok på

et dialogmøte med komiteen 25.–26. mars 2019. I etterkant av høringen mottok Norge anbefalinger fra komiteen, og mange av anbefalingene følges opp med tiltak i denne handlingsplanen. Høsten 2019 kom FNs spesialrapportør på offisielt besøk.

## **FNs bærekraftsmål**

Gjennom FN har verdenssamfunnet vedtatt Bærekraftsmålene. De 17 hovedmålene dekker et bredt område, herunder helse, utdanning, likestilling, full sysselsetting, samt varig, inkluderende og bærekraftig økonomisk vekst.

Bærekraftsmålene ser miljø, økonomi og sosial utvikling i sammenheng og gjelder frem mot 2030. De understøtter regjeringens ambisjon om at alle mennesker skal ha muligheter til fremgang og utvikling. Ingen skal utelates i gjennomføringen av FNs bærekraftsmål, og de mest sårbare gruppene må prioriteres.

Personer med funksjonsnedsettelse er i bærekraftsmålene identifisert som en særlig sårbar gruppe, og flere av målene gjelder handlingsplanens innsatsområder utdanning, arbeid, helse og omsorg og kultur og fritid.

---

# Fortsatt barrierer for likestilling

Regjeringen fører en aktiv likestillingspolitikk for å sikre at alle mennesker opplever trygghet og har like muligheter i samfunnet, uavhengig av kjønn, funksjonsevne, seksuell orientering, alder, etnisitet, religion og kjønnsidentitet. Likestilling innebærer at man skal ha reelle rettigheter og reelle muligheter.

Vi har kommet langt, men har fremdeles en vei å gå før Norge et fullt ut likestilt samfunn. Det er fortsatt barrierer for likestilling på mange områder. Like rettigheter er ikke ensbetydende med at alle har reell mulighet til å benytte seg av rettighetene. Reelle muligheter til deltakelse kan avhenge av flere forhold, og mennesker med funksjonsnedsettelse møter ulike barrierer som kan hindre deltakelse. En del av barrierene skyldes manglende tilrettelegging fra samfunnets side. Andre barrierer skyldes manglende kunnskap eller fordommer

Det er en demokratisk utfordring når enkelte grupper blir stående utenfor, eller ikke deltar i samme grad som andre. Noen fullfører ikke utdanningsløpet, noen får ikke oppfylt sine behov for helsetjenester, noen har problemer med å komme inn i arbeidslivet, og noen deltar ikke i organisasjonsliv og aktiviteter. Disse utfordringene henger gjerne sammen, og kan resultere i utenforskap. Handlingsplanen er et virkemiddel for å løse noen av disse utfordringene.

Satsingsområdene i handlingsplanen henger tett sammen. Utdanning og god helse øker mulighetene i arbeidsmarkedet, og arbeid er den viktigste kilden til inntekt.<sup>1</sup> Barn som er inkludert i skolen og går i vanlig klasse deltar mer på fritida,<sup>2</sup> og bred deltakelse bidrar til mer varierte liv.<sup>3</sup> Bred deltakelse i alle deler av det sivile samfunn er viktig for demokratiet og for enkeltmennesker.

## Sammensatt diskriminering

Mennesker med funksjonsnedsettelse er en mangfoldig gruppe. Mangfoldsbegrepet rommer flere dimensjoner, som bakgrunn, kjønn, funksjonsevne, religion, etnisitet, seksuell orientering og alder. Selv om det mangler offisiell statistikk, kan vi anslå at det er mellom 135000 og 225000 personer med funksjonsnedsettelse og kronisk sykdom som også hører til andre minoritetsgrupper,<sup>4</sup> og kan oppleve sammensatt diskriminering. Diskriminering kan oppleves på flere arenaer samtidig, og bidrar til å forsterke marginalisering.

Personer med funksjonsnedsettelse kan også møte andre utfordringer som skyldes kjønn, etnisitet eller seksuell orientering. Eksempelvis finner man i en undersøkelse fra 2019 stor ulikhet i tildeling av hjelpemidler basert på kjønn.

---

1 Bufdir (2017), Levekårsstatus for personer med nedsatt funksjonsevne: Sosial deltakelse, hentet fra: [https://www.bufdir.no/Statistikk\\_og\\_analyse/Nedsatt\\_funksjonsevne/Deltakelse\\_og\\_fritid/Sosial\\_deltakelse/](https://www.bufdir.no/Statistikk_og_analyse/Nedsatt_funksjonsevne/Deltakelse_og_fritid/Sosial_deltakelse/)

2 Wendelborg C og Paulsen V (2014), *Inkludering i skolen – inkludering på fritida?*, Oppvekst med funksjonshemming, Gyldendal

3 Meld. St. 13 (2018 -2019) – Muligheter for alle

4 Unge funksjonshemmede (2018), *Dobbeltminoritet – dobbelt diskriminert*, hentet fra: <https://ungefunksjonshemmede.no/ungefunksjonshemmede-no/wp-content/uploads/2018/11/Dobbeltminoritet-dobbelt-diskriminert.pdf>

Kvinner får i stor grad hjelpemidler for tilpasning i hjemmet, mens menn får motoriserte hjelpemidler.<sup>5</sup>

Det finnes ikke gjennomsnittsmennesker, og mange av oss opplever en form for funksjonsvariasjon på et eller annet tidspunkt. Mens noen av barrierene gjelder for mange, møter mennesker som tilhører flere minoritetsgrupper ofte ekstra utfordringer. Hjelpeapparatet tilbyr i stor grad standardiserte tjenester som er tilpasset majoritetsbefolkningens behov. Dette kan føre til at fokus på diagnose og funksjonsnedsettelse overskygger en tilnærming som forstår, verdsetter og vektlegger ulike tenkemåter, verdier, historier og hverdagsliv.<sup>6</sup>

### Diskriminering, hatprat og hatkriminalitet

I en undersøkelse fra 2015 oppgir 18 prosent av personer med funksjonsnedsettelse at de har blitt diskriminert. I den øvrige befolkningen rapporterer om lag ti prosent om det samme. Kvinner oppgir i større grad enn menn at de har vært utsatt for diskriminering.<sup>7</sup>

I 2016 rapporterer 36 prosent av personer med funksjonsnedsettelse om at de har opplevd en eller flere former for krenkende ytringer, og 32 prosent har opplevd hatytringer.<sup>8</sup> Hatefulle ytringer kan forstås som ytringer som er av hatefull eller diskriminerende art, og som retter seg mot en gruppe eller individs gruppetilhørighet.

Konsekvensene av å bli utsatt for hatytringer er alvorlige. Om lag tretti prosent av de som har opplevd hatytringer sier dette fører til at de lar være å uttale seg offentlig. I en befolkningsundersøkelse fra 2019 kommer det frem at få tror at mennesker med funksjonsnedsettelse blir utsatt for diskriminering og hatprat, men at de fleste mener det bør sanksjoneres der diskrimineringen skjer.<sup>9</sup>

Hatkriminalitet er straffbare handlinger som er motivert av hat eller negative holdninger. Det kan være på grunn av etnisitet, religion, livssyn, homofil orientering eller nedsatt funksjonsevne. Riksadvokaten er tydelig på at politiet skal prioritere denne type saker. I 2018 registrerte politiet i Oslo syv anmeldelser på bakgrunn av funksjonsnedsettelse. Her kan det være grunn til å anta at det er mørketall.<sup>10</sup>

### Demokratisk deltakelse og representativitet

Demokratisk og sosial deltakelse handler om å kunne ytre seg, og å påvirke, noe som styrker innflytelsen over eget liv og tilhørigheten til samfunnet. Bred demokratisk deltakelse og representativitet er bra for samfunnet og samfunnsutviklingen som helhet. Å delta i lokal- og stortingsvalg gir innflytelse over hvordan styrende organer settes sammen. Valgdeltakelse er en måte å finne ut hvor sterkt et demokrati er, men det er også viktig å se på representativitet, og hvem som deltar. I 2014 oppga en like stor andel personer med funksjonsnedsettelse at de hadde stemt ved stortingsvalg året før som resten av befolkningen.<sup>11</sup> Det var likevel flere som rapporterte om manglende mulighet til hemmelig valg, siden de måtte ha bistand for å få gjennomført valget.

Demokratisk deltakelse i det politiske systemet knytter seg ikke bare til valgdeltakelsen, men også om de politiske organene oppleves som representative. I dag er mennesker med funksjonsnedsettelse underrepresentert i politiske partier. Når mennesker med funksjonsnedsettelse ikke er tilfredsstillende representert betyr det at deres politiske medborgerskap ikke er tilstrekkelig ivare tatt.<sup>12</sup> Dette gjelder i politiske fora, men også i hverdagen, i organisasjoner og i det øvrige sosiale liv.

5 Solberg, A. (2019). *Kjønnsdelte hjelpemidler? Karlegging av hjelpemidler for mennesker med nedsatt funksjonsevne*. Hamar: Likestillingssenteret.

6 Nordens Velfærdscenter, *Situasjonen til samer med funksjonsnedsettelse* (2016), hentet fra:

<https://nordicwelfare.org/wp-content/uploads/2017/10/NorskSamerapportLAYOUT160414.pdf>

7 Bufdir (2018), *Levekårsstatus for personer med nedsatt funksjonsevne: Trygghet og rettssikkerhet*, hentet fra:

[https://www.bufdir.no/Statistikk\\_og\\_analyse/Nedsatt\\_funksjonsevne/Rettssikkerhet/](https://www.bufdir.no/Statistikk_og_analyse/Nedsatt_funksjonsevne/Rettssikkerhet/)

8 Olsen et. Al (2016), *HATYTRINGER - Resultater fra en studie av funksjonshemmedes erfaringer*, Nordlandsforskning

9 Tyldum (2019), *Holdninger til diskriminering, likestilling og hatprat i Norge*, FAO-rapport 2019 - 03

10 Politiet, Oslo politidistrikt, *Hatkriminalitet – anmeldt hatkriminalitet 2018* (2019)

11 Bufdir (2019), *Levekårsstatus for personer med nedsatt funksjonsevne: medvirkning, organisasjonsliv og politisk deltakelse*, hentet fra:

[https://www.bufdir.no/Statistikk\\_og\\_analyse/Nedsatt\\_funksjonsevne/Deltakelse\\_og\\_fritid/Medvirkning\\_organisasjonsliv\\_og\\_politisk\\_deltakelse/](https://www.bufdir.no/Statistikk_og_analyse/Nedsatt_funksjonsevne/Deltakelse_og_fritid/Medvirkning_organisasjonsliv_og_politisk_deltakelse/)

12 Guldvik I. og Lesjø J.H. (2011), *Lutter velvilje, men mye gjenstår, Politisk deltakelse blant mennesker med funksjonsnedsettelse*, Østlandsforskning

Fordi personer med funksjonsnedsettelse er underrepresentert i folkevalgte organer er medvirkning gjennom råd viktig. En undersøkelse fra 2016 viser at 75 prosent av kommunene har opprettet eget råd for personer med nedsatt funksjonsevne, mens 22 prosent har felles råd for personer med nedsatt funksjonsevne og eldre. En prosent har felles råd for nedsatt funksjonsevne, eldre og etnisitet. En utfordring er at rådene ikke i stor nok grad tilbys opplæring, og kartleggingen viser at kun 1 av 4 kommuner har tilbudt folkevalgtopplæring til alle rådsmedlemmene.<sup>13</sup>

Alle kommuner og fylkeskommuner skal ha råd for personer med funksjonsnedsettelse. Denne plikten gikk tidligere frem av en særlov, men er nå lovfestet i ny kommunelov. I tillegg er det gitt en forskrift om medvirkningsordninger med mer detaljerte regler. Det er kommunestyret og fylkestinget som skal velge et råd for personer med funksjonsnedsettelse. Rådet er rådgivende organ for kommunen og fylkeskommunen, og har rett til å uttale seg i saker som gjelder for personer med funksjonsnedsettelse. I september 2019 ble det lansert en ny veileder for rådene for personer med funksjonsnedsettelse.

### Helse- og omsorgstjenester

De fleste i Norge får dekket sine behov for helse- og omsorgstjenester. 17 prosent av personer med funksjonsnedsettelse mellom 20 og 66 år mottar kommunale pleie- og omsorgstjenester, mens det i befolkningen som helhet er tre prosent som mottar disse tjenestene. Samtidig oppgir flere mennesker med funksjonsnedsettelse at de har et udekket behov for legetjenester, tannhelsetjenester og psykiatriske helsetjenester, enn i befolkningen for øvrig.<sup>14</sup>

Personer med lav utdanning, lav inntekt, og de som står utenfor arbeidslivet har stor risiko for dårlig helse, samtidig som svekket helse ofte er en direkte årsak til at man havner utenfor arbeidslivet.<sup>15</sup> Personer med innvandrerbakgrunn kommer som helhet dårligere ut enn befolkningen for øvrig på flere relevante indikatorer. Det er imidlertid stor variasjon mellom innvandrere med ulik landbakgrunn.<sup>16</sup>

Barns rettigheter etter FNs barnekonvensjon blir ikke alltid ivaretatt i utformingen og gjennomføringen av helse- og omsorgstjenester til barn med funksjonsnedsettelse.<sup>17</sup> Det er for lite kunnskap om og bruk av barnekonvensjonens regler om medvirkning, rett til familieliv og barnets beste i helse- og omsorgstjenestene til barn.

### Inkludering og læring i barnehagen og skolen

Læring i barndommen legger grunnlag for læring hele livet. Når barn med funksjonsnedsettelse går i barnehagen, er de stort sett sammen med andre barn i lokalmiljøet. I barnehagen er knapt 12 prosent av barn med funksjonsnedsettelse utenfor det vanlige barnehagetilbudet. I overgangen til barneskolen skjer det imidlertid en markant økning i andelen som skilles ut fra klasseromsfellesskapet. Rundt en tredel har et skoletilbud der de skilles fra jevnaldergruppa.<sup>18</sup>

I skoleåret 2017–2018 hadde nærmere 50 000 elever enkeltvedtak om spesialundervisning. Dette utgjør nesten åtte prosent av elevene. Hovedregelen er at spesialundervisningen skal gjøres i klasse/basisgruppe hvis det er mulig. I 2017–2018 fikk 40 prosent av disse elevene undervisning i klasserommet.<sup>19</sup>

13 Bufdir (2017). *Kartlegging av råd for personer med nedsatt funksjonsevne i kommunene*

14 Bufdir (2019). *Levekårsstatus for personer med nedsatt funksjonsevne: Helsetjenester*, hentet fra: [https://www.bufdir.no/Statistikk\\_og\\_analyse/Nedsatt\\_funksjonsevne/Helse/Helsetjenester/](https://www.bufdir.no/Statistikk_og_analyse/Nedsatt_funksjonsevne/Helse/Helsetjenester/)

15 SSB (2017). *Slik har vi det – livskvalitet og levekår*, utgave 2017, hentet fra: <https://www.ssb.no/sosiale-forhold-og-kriminalitet/artikler-og-publikasjoner/helse>

16 FHI (2019) *Helse blant innvandrere i Norge, Levekårsundersøkelsen blant innvandrere 2016*. <https://www.fhi.no/publ/2019/helse-blant-innvandre-re-i-norge-levekarsundersokelse-blant-innvandrere-2016/>

17 NOU 2016: 17 og Helsetilsynets landsdekkende tilsyn med barne- og avlastningsboliger

18 Wendelborg C (2014). *Fra barnehage til videregående skole – veien ut av jevnaldersmiljøet*, Oppvekst med funksjonshemming, Gyldendal

19 Udir (2018). *Hva vet vi om spesialpedagogisk hjelp og spesialundervisning*, Statistikknotat 6/2018, hentet fra: <https://www.udir.no/tall-og-forskning/finn-forskning/tema/notat-om-spesialundervisning/>

Organisering av opplæringen påvirker sosial deltakelse, og forskning viser at elever som får mulighet til å få undervisningen i klasserommet er mer inkludert gjennom skoleløpet.<sup>20</sup> Barn med funksjonsnedsettelse som blir tatt mye ut av skoletimene, blir mindre inkludert på skolen og får færre venner.<sup>21</sup>

Flere utredninger peker på at spesialundervisningen utenfor klasserommet er av lavere kvalitet enn annen undervisning. Mange elever med funksjonsnedsettelse undervises av personer uten pedagogisk kompetanse.

### Deltakelse i kultur og fritid

Personer med funksjonsnedsettelse deltar mindre på sosiale arenaer sammenlignet med befolkningen for øvrig. I 2018 rapporterte dobbelt så mange personer med funksjonsnedsettelse om lav sosial deltakelse som i den øvrige befolkningen.<sup>22</sup> De er mindre tilfreds enn andre med muligheten for å gå på kino, teater eller konsert,<sup>23</sup> og 10 prosent av personer med funksjonsnedsettelse oppgir at manglende tilgjengelighet hindrer dem i å delta på kulturarrangementer.<sup>24</sup> Personer med funksjonsnedsettelse er også underrepresentert i media,<sup>25</sup> eksempelvis viser en gjennomgang av 182 norske filmer fra 2013–2018 at kun tre hoved- og to biroller innehas av personer med funksjonsnedsettelse.<sup>26</sup>

Personer med funksjonsnedsettelse er mindre fysisk aktive enn resten av befolkningen, og nesten 1 av 5 oppgir at de aldri trener eller mosjonerer. Bortsett fra helsemessige utfordringer kan dette henge sammen med manglende tilgjengelighet til arenaer der man kan være fysisk aktiv.<sup>27</sup>

### Arbeidsinkludering

Sysselsettingsgraden i den norske befolkningen er relativt sett høy, men det er likevel mange, og særlig personer med funksjonsnedsettelse som står utenfor. I 2. kvartal 2018 var 44 prosent av personer med funksjonsnedsettelse mellom 15 og 66 år sysselsatt. Blant befolkningen for øvrig var andelen 74 prosent.<sup>28</sup> 25 prosent av personer med funksjonsnedsettelse som står utenfor arbeidslivet ønsker seg inn. Det er store forskjeller i sysselsettingsandelen etter type funksjonsnedsettelse. Andelen som er sysselsatt blant syns- eller hørselshemmede ligger på over 60 prosent, blant bevegelsehemmede er andelen noe over 40 prosent.<sup>29</sup>

I en befolkningsundersøkelse fra 2018 finner man at de aller fleste har positive holdninger til personer med funksjonsnedsettelse i arbeidslivet, men at færre er positive til konkrete tiltak, som for eksempel kvotering. 88 prosent av respondentene i undersøkelsen mener at personer med funksjonsnedsettelse bør ha samme mulighet som andre til arbeid. Kun 13 prosent er enig eller helt enig i at ved ellers like kvalifikasjoner bør en person med funksjonsnedsettelse ha fortrinnsrett til stillingen.<sup>30</sup>

20 Wendelborg C og Paulsen V (2014), *Inkludering i skolen – inkludering på fritida? Oppvekst med funksjonshemming*, Gyldendal

21 Tøssebro J og Wendelborg C (2014), *Oppvekst med funksjonshemmede – Familie, livsløp og overganger*, Gyldendal

22 Bufdir (2017), *Levekårsstatus for personer med nedsatt funksjonsevne: Sosial deltakelse*, hentet fra: [https://www.bufdir.no/Statistikk\\_og\\_analyse/Nedsatt\\_funksjonsevne/Deltakelse\\_og\\_fritid/Sosial\\_deltakelse/](https://www.bufdir.no/Statistikk_og_analyse/Nedsatt_funksjonsevne/Deltakelse_og_fritid/Sosial_deltakelse/)

23 DIFI (2015), *Innbyggerundersøkelsen 2015*

24 Bufdir (2019), *Levekårsstatus for personer med nedsatt funksjonsevne: Høyere utdanning, idrett, fysisk aktivitet og kultur*, hentet fra: [https://www.bufdir.no/Statistikk\\_og\\_analyse/Nedsatt\\_funksjonsevne/Deltakelse\\_og\\_fritid/Idrett\\_fysisk\\_aktivitet\\_og\\_kultur/](https://www.bufdir.no/Statistikk_og_analyse/Nedsatt_funksjonsevne/Deltakelse_og_fritid/Idrett_fysisk_aktivitet_og_kultur/)

25 Eide, Grue og Tøssebro (2014), *Ut av medieskyggen – representasjon av funksjonshemmede i media*, Fagbokforlaget

26 NFI (2019), *Diversitet i norske filmer*

27 Bufdir (2019), *Levekårsstatus for personer med nedsatt funksjonsevne: Idrett, fysisk aktivitet og kultur* [https://www.bufdir.no/Statistikk\\_og\\_analyse/Nedsatt\\_funksjonsevne/Deltakelse\\_og\\_fritid/Idrett\\_fysisk\\_aktivitet\\_og\\_kultur/](https://www.bufdir.no/Statistikk_og_analyse/Nedsatt_funksjonsevne/Deltakelse_og_fritid/Idrett_fysisk_aktivitet_og_kultur/)

28 SSB (2018), Flere funksjonshemmede har fått jobben tilrettelagt, hentet fra: <https://www.ssb.no/arbeid-og-lonn/artikler-og-publikasjoner/fle-re-funksjonshemmede-har-fatt-jobben-tilrettelagt>

29 Meld. St. 13 (2018–2019), *Muligheter for alle — Fordeling og sosial bærekraft*

30 Sentio (2018). *Holdninger til inkludering av personer med nedsatt funksjonsevne i arbeidslivet*. Tabellrapport. Trondheim: Sentio



## Barrierer i høyere utdanning

Høyere utdanning er en viktig forutsetning for tilgang til arbeidsmarkedet. Blant personer med funksjonsnedsettelse har 44 prosent grunnskoleutdanning som sin høyeste utdanning, mot 27 prosent i den øvrige befolkningen.

Personer med funksjonsnedsettelse som har videregående utdanning har over dobbelt så stor sjanse for å være i arbeid som de som har grunnskole som høyeste utdanning. Om de har høyere utdanning, har de nesten fem ganger større sjanse. I 2015 oppga 20 prosent av personer med funksjonsnedsettelse i alderen 25–44 år at de hadde minst ett år høyere utdanning. Blant befolkningen var andelen på 45 prosent.<sup>31</sup>

Personer med funksjonsnedsettelse kan ha behov for å bruke lengre tid på utdanning. Sykdom kan føre til utsettelser og manglende progresjon, og det å vente på hjelpemidler kan føre til at man kommer senere i gang. 64 prosent av mennesker med funksjonsnedsettelse fullfører ikke videregående, mot 17 prosent i den øvrige befolkning.<sup>32</sup> I en undersøkelse om barrierer i høyere utdanning for personer med funksjonsnedsettelse svarer 41 prosent at de har måttet redusere studieprogresjonen. En av fire svarer at funksjonsnedsettelsen har gjort at de har valgt et annet studium eller studiested enn de ellers ville valgt.<sup>33</sup>

## Samordning av tjenester

Det er utfordringer med å samordne tjenestene til personer med funksjonsnedsettelse, både på systemnivå og individnivå. Det er utfordringer knyttet til samordning på tvers av sektorer, mellom nivåer og i overgangssituasjoner. Utfordringene på systemnivå skaper problemer når det gjelder tjenestene til enkeltpersoner.<sup>34</sup> Manglende samordning bidrar også til store forskjeller i tjenester basert på bostedskommune. Mange opplever også at informasjon om tjenester og hjelpesystemet er mangelfullt, tilfeldig og personavhengig, og at de selv må finne, utløse og koordinere hjelpen som gis. Dette kan føre til en skjevfordeling av bistand basert på sosioøkonomisk bakgrunn og utdanningsnivå.<sup>35</sup> Nyankomne innvandrere har ofte mindre oversikt over helsetilbud og rettigheter i Norge. Bruk av kvalifisert tolk kan også være mangelfullt.

Foreldre til barn med funksjonsnedsettelse uttrykker ofte at de må kjempe for å få tilfredsstillende og tilstrekkelig informasjon til rett tid om hjelp og tjenester. Dette gjelder også informasjon i forbindelse med barnets deltakelse i skole og fritid. Mange opplever at tilbudet er for knapt, at det er fragmentert og lite samordnet. Individuell plan er et viktig hjelpemiddel for de som har behov for langvarig og koordinert bistand, men erfaringene med bruken er varierte.<sup>36</sup>

31 Bufdir (2018), Levekårsstatus for personer med nedsatt funksjonsevne: Høyere utdanning, hentet fra: [https://www.bufdir.no/Statistikk\\_og\\_analyse/Nedsatt\\_funksjonsevne/Oppvekst\\_og\\_utdanning/Hoyere\\_utdanning/](https://www.bufdir.no/Statistikk_og_analyse/Nedsatt_funksjonsevne/Oppvekst_og_utdanning/Hoyere_utdanning/)

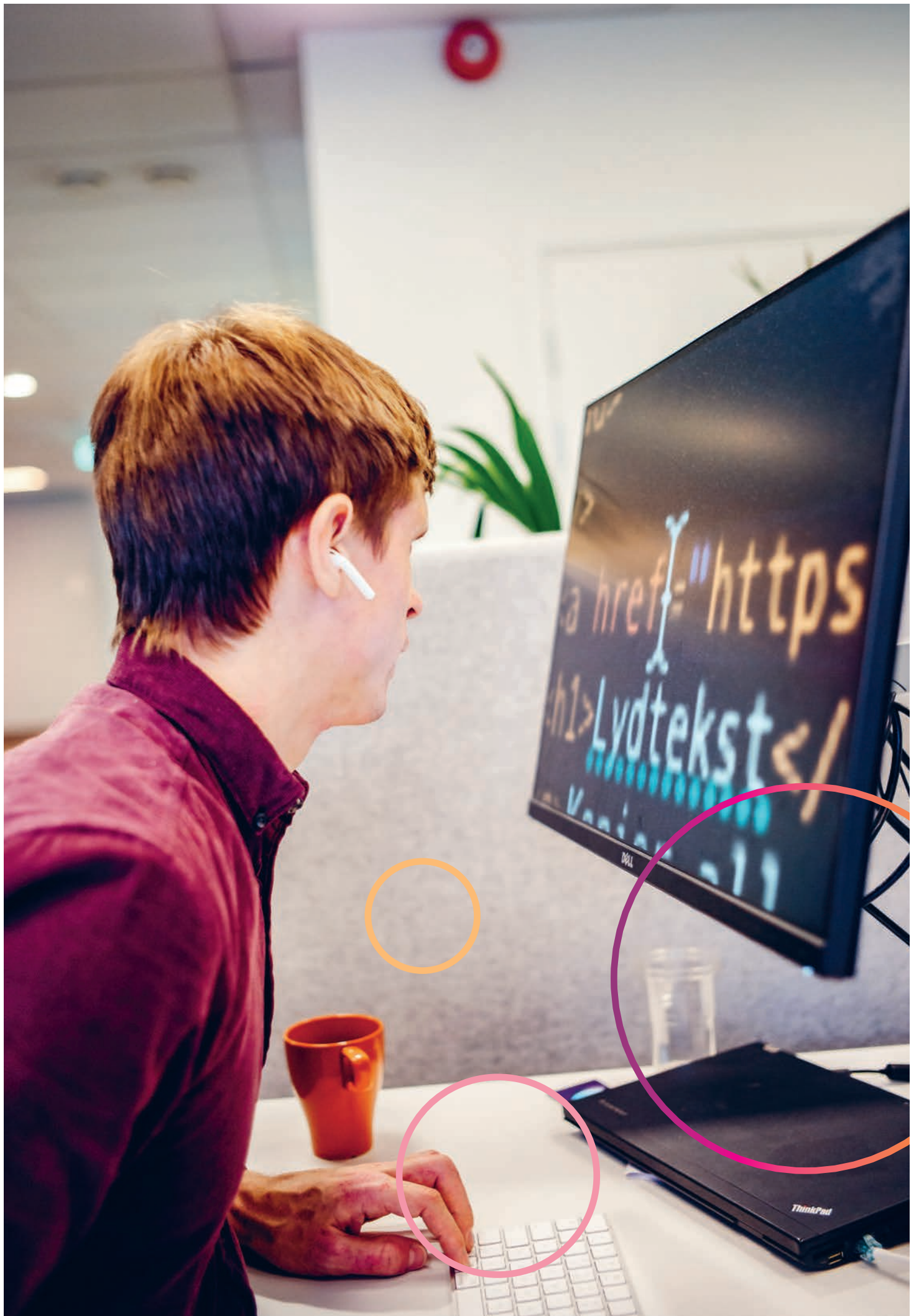
32 Grue og Finnvold (2014), *Hjelp eller barrierer? En undersøkelse av betingelser for høyere utdanning for ungdom med nedsatt funksjonsevne*, NOVA rapport nr 8/14,

33 Gleinsvik (2018), *Barrierer i høyere utdanning for personer med nedsatt funksjonsevne*, Proba-rapport nr. 2018-02

34 NOU 2016:17 På lik linje- Åtte løft for å realisere grunnleggende rettigheter for personer med utviklingshemming

35 Demiri og Gundersen (2016), *Tjenestetilbudet til familier som har barn med funksjonsnedsettelse*, NOVArapport nr 7/16. <https://www.bufdir.no/bibliotek/Dokumentside/?docId=BUF00003589>

36 Gundersen og Seeberg (2019), *Samordning av tjenester for barn, ungdom og unge voksne med nedsatt funksjonsevne – Kunnskapssammenstilling (2010–2017)*, NOVAnotat 4/19





# REGJERINGENS HANDLINGSPLAN FOR LIKESTILLING AV PERSONER MED FUNKSJONSNEDESETTELSE

## Handlingsplanen bygger på strategiens fire pilarer:

1. Utvikle både universelle løsninger og spesielle tiltak
2. Jobbe for selvbestemmelse, medvirkning, deltakelse og inkludering
3. Bedre samordning på alle nivåer
4. Fire innsatsområder; utdanning, arbeid, helse og omsorg, kultur og fritid

## 1.

# Utvikle både universelle løsninger og kompensierende tiltak



Det er nødvendig å sette inn et bredt register av tiltak for å redusere hindringer og skape like muligheter og likestilling. Tiltakene skal bidra til likestilling for personer med funksjonsnedsettelse, og gi en enklere hverdag for alle innbyggere.

Noen av tiltakene i handlingsplanen er rettet mot enkeltindivider, andre mot grupper av personer med funksjonsnedsettelse og noen er allmenne tiltak for hele befolkningen. Kompenserende tiltak som bidrar til å redusere hindringer og avhjelpe funksjonsnedsettelse er viktige, men særskilte løsninger kan aldri alene løse problemer.

Allmenne- og kompensierende tiltak vurderes i sammenheng for å oppnå likestilling og for å gi like muligheter for personer med funksjonsned-

settelse. Vi trenger særskilte tilskuddsordninger, tilpasning av tjenester eller andre spesifikke innsatser, men vi trenger også tiltak som styrker samfunnet som helhet.

### Universell utforming

Universell utforming gir en generell samfunnskvalitet som tjener alle brukere. Hovedløsningene skal kunne benyttes av flest mulig, uavhengig av funksjonsvariasjon. Regjeringen vil forlenge eksisterende handlingsplan med ett år, og vil komme med en ny handlingsplan som løper fra 2021.



## 2.

# Jobbe for selvbestemmelse, medvirkning, deltakelse og inkludering



Selvbestemmelse, medvirkning, deltakelse og inkludering skal legges til grunn for politikktutforming for personer med funksjonsnedsettelse. Den enkelte skal ha mulighet til å leve et fritt og selvstendig liv, med valgmuligheter og individuell støtte. Deltakelse og inkludering kan også handle om faktisk tilgang til alle samfunnsarenaer.

Personer med funksjonsnedsettelse har erfaringer som er viktig for politikktutforming og utvikling av

samfunnet. Medvirkning på alle nivåer er avgjørende for å belyse problemstillinger, og iverksette gode tiltak og løsninger. Det skal være gode systemer for medvirkning og deltakelse i større prosesser, men også når det gjelder enkeltindivider. Å kunne stille til valg, være medlem i politiske partier, og selv velge hvilken frivillig organisasjon en er med i er en frihet som skal gjelde alle mennesker.



---

# Tiltak for selvbestemmelse, medvirkning, deltakelse og inkludering

## 1. Hjelpemidler

Gode hjelpemidler er ofte en forutsetning for at personer med funksjonsnedsettelse skal kunne delta i utdanning, arbeidsliv og fritid. Det er et mål at riktige hjelpemidler tildeles til riktig tid. Regjeringen ønsker å forbedre tilgangen til hjelpemidler for personer med nedsatt funksjonsevne slik at det blir lettere å delta i arbeid, utdanning og fritid.

**Ansvarlig departement:**

Arbeids- og sosialdepartementet

**Utførende:** Arbeids- og velferdsetaten

**Gjennomføringsperiode:** 2018–

## 2. Stortingsmelding om utviklingshemmedes menneskerettigheter og likeverd

Regjeringen arbeider med en stortingsmelding som styrker de grunnleggende rettighetene til mennesker med utviklingshemming. Stortingsmeldingen skal fremmes for Stortinget våren 2020. Meldingen vil svare på en del av utfordringene som ble reist i *NOU 2016:17 På lik linje. Åtte løft for å realisere grunnleggende rettigheter for personer med utviklingshemming*. Tiltaket inngår i Likeverdsreformen.

**Ansvarlig departement:** Kulturdepartementet

**Utførende:** Kulturdepartementet

**Gjennomføringsperiode:** 2019–2020

## 3. Råd for personer med funksjonsnedsettelse

Alle kommuner og fylkeskommuner skal opprette råd for personer med funksjonsnedsettelse. Regjeringen vil sikre at råd for personer med funksjonsnedsettelse i kommuner og fylkeskommuner får informasjon om regelverket for rådet, slik at rådet kan spille en aktiv rolle i lokaldemokratiet og i lokale beslutningsprosesser.

Kommunal- og moderniseringsdepartementet og Kulturdepartementet har i samarbeid med Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet (Bufdir)

utarbeidet en veileder for råd for personer med funksjonsnedsettelse med utgangspunkt i *Forskrift om medvirkningsordninger* (KMD). Veilederen supplerer forskriften og inneholder informasjon og tips om arbeidet i rådene. Et viktig arbeid fremover er å gjøre denne kjent.

**Ansvarlig departement:** Kommunal- og moderniseringsdepartementet

**Utførende:** Bufdir, KUD og KMD

**Gjennomføringsperiode:** 2019–

## 4. Endringer i vergemålsloven

Et forslag til endringer i vergemålsloven, blant annet for å tydeliggjøre at vergemål ikke kan opprettes dersom det må legges til grunn at det vil være i strid med vedkommende vilje selv om personen ikke har samtykkekompetanse, var på høring vinteren 2018–2019. Justis- og beredskapsdepartementet følger nå opp høringen.

**Ansvarlig departement:** Justis- og beredskapsdepartementet

**Utførende:** Justis- og beredskapsdepartementet

**Gjennomføringsperiode:** 2019–2020

## 5. Sikre selvbestemmelse i praksis – vergemål

Det er iverksatt en gjennomgang for å avdekke ufrivillige vergemål. Av 17 000 vergemål er 290 registrert som reelt uønskede. Disse er avsluttet eller til nærmere vurdering. For å sikre frivillige vergemål er det også innført rapporteringskrav på samtaler med personen før opprettelse av vergemålet. Videre er det utviklet en samtalemotdikk for å identifisere personens vilje, støtte denne i å ta egne beslutninger og å gi mer individtilpassede vergemål.

**Ansvarlig departement:**

Justis- og beredskapsdepartementet

**Utførende:** Statens sivilrettsforvaltning

**Gjennomføringsperiode:** 2019–2020

## **6. Sikre individtilpasning – vergemål**

Det er iverksatt en pilot på bruk av såkalte «oppstartsmandat», for å sikre selvbestemmelse og individtilpasning.

*Ansvarlig departement: Justis- og beredskapsdepartementet*

*Utførende: Statens sivilrettsforvaltning/ fylkesmannen i Troms og Finnmark og fylkesmannen i Vestfold og Telemark*

*Gjennomføringsperiode: 2019–*

## **7. Styrket tilsyn – vergemål**

Alle fylkesmenn skal i 2019 legge frem en plan for både risikobaserte og planlagte tilsyn med verger. Det skal gjennomføres tilsyn av alle verger med mer enn 20 oppdrag. Andelen vergeregnskap som kontrolleres er økt fra 15 til 20 prosent. Det er i Prop. 1 S (2019–2020) foreslått å innføre automatisert kontroll av vergeregnskap, som på sikt muliggjør kontroll av 100 prosent av vergeregnskapene.

*Ansvarlig departement: Justis- og beredskapsdepartementet*

*Utførende: Statens sivilrettsforvaltning/ fylkesmennene*

*Gjennomføringsperiode: 2019–*

## **8. Bedre legeerklæringer – vergemål**

Skjemaet og veiledningen som brukes av leger og andre sakkyndige i vergemålssaker skal forbedres, slik at man sikrer god faglig vurdering av persons behov for støtte og bistand.

*Ansvarlig departement: Justis- og beredskapsdepartementet*

*Utførende: Statens sivilrettsforvaltning*

*Gjennomføringsperiode: 2019–2020*

## **9. Utvide bankordningen – vergemål**

I 2019 åpnes det for en ny kvalifiseringsrunde som vil gi flere banker mulighet til å være med i bankordningen og med det sikre større valgfrihet for personer med verge. Statens sivilrettsforvaltning (SRF) ser også på muligheten for å tilby nye spareprodukter innenfor gjeldende regelverk.

*Ansvarlig departement: Justis- og beredskapsdepartementet*

*Utførende: Statens sivilrettsforvaltning*

*Gjennomføringsperiode: 2019–*

## **10. Evaluering av tilgjengelighet ved kommunestyre- og fylkestingsvalget 2019**

Valgdirektoratet har gjennomført en offentlig anskaffelse av en evaluering av tilgjengeligheten for velgere med nedsatt syns- og bevegelsesevne. Evalueringen gjennomføres av Kantar TNS og skal leveres i november 2019. På bakgrunn av evalueringsrapporten vil Kommunal- og moderniseringsdepartementet og Valgdirektoratet vurdere om det skal gjennomføres nye tiltak frem mot stortingsvalget i 2021.

*Ansvarlig departement: Kommunal- og moderniseringsdepartementet*

*Utførende: Valgdirektoratet*

*Gjennomføringsperiode: Høsten 2019*

## **11. Helhetlig gjennomgang av transportordninger for personer med nedsatt funksjonsevne**

SINTEF har fått i oppdrag å utrede eksisterende transportordninger for personer med funksjonsnedsettelse. Utredningen skal danne grunnlag for en vurdering av behov for eventuelle forbedringer.

*Ansvarlig departement: Arbeids- og sosialdepartementet og Samferdselsdepartementet*

*Utførende: SINTEF*

*Gjennomføringsperiode: 2019*





# 3.

## Bedre samordning på alle nivåer



Regjeringens ambisjon er at denne handlingsplanen skal bidra til bedre samordning og mer helhetlig styring. Mennesker som trenger bistand fra ulike instanser og etater må oppleve koordinerte tjenester og god kommunikasjon mellom ulike forvaltningsorganer. God samordning er en forutsetning for effektiv gjennomføring av regjeringens visjon om et samfunn for alle. Politikk for personer med funksjonsnedsettelse følger ikke etablerte administrative inndelinger, men er tverrsektoriell og krever innsats fra flere sektormyndigheter og nivåer for at de politiske målene skal nås.

Prinsippet om sektoransvar ligger til grunn for politikken og arbeidet overfor personer med

funksjonsnedsettelse. Alle fagmyndigheter, sektorer og forvaltningsnivåer har på sine områder samme ansvar for personer med funksjonsnedsettelse som for den øvrige befolkningen, og må vurdere tiltak som sikrer at hele befolkningen får del i tjenestetilbudet.

Internasjonale rettslige rammer har betydning for utvikling av norsk politikk for likestilling av personer med funksjonsnedsettelse. Kulturdepartementet har ansvar for å koordinere det internasjonale arbeidet om menneskerettighetene for personer med funksjonsnedsettelse. Deltakelse i internasjonale fora er viktig for å utveksle erfaringer om nasjonal politikkutvikling på området.

---

## Tiltak for bedre samordning på alle nivåer

### 12. Koordinering av arbeid på tvers av sektorer

Arbeid med nasjonale strategier, proposisjoner og meldinger til Stortinget som omfatter politikk for likestilling av mennesker med funksjonsnedsettelse, og tiltak på tvers av sektorene må koordineres. Kulturdepartementet har et koordineringsansvar, og vil avholde årlige møter på embetsnivå for å følge opp handlingsplanen.

Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet (Bufdir) har et sektorovergripende ansvar når det gjelder likestilling og ikke-diskriminering. Dette omfatter også likestilling av personer med funksjonsnedsettelse. Direktoratet skal bidra til å gjennomføre og samordne tiltak på likestilling- og ikke-diskriminering, analysere samfunnsutviklingen og innhente og formidle oppdatert kunnskap om likestillings- og ikke-diskrimineringsfeltet til relevante sektormyndigheter og forvaltningsområder.

**Ansvarlig departement:** Kulturdepartementet  
**Utførende:** Kulturdepartementet og Bufdir  
**Gjennomføringsperiode:** Løpende

### 13. Nordisk samarbeid

Engasjement i Nordisk ministerråd for å styrke det nordisk samarbeidet på politikk- og fagområdet funksjonsnedsettelse. I dette inngår blant annet deltakelse i Embetskomiteen for sosial- og helse spørsmål og oppfølging av *Handlingsplan for nordisk samarbeid om hindringer for personer med funksjonsnedsettelse 2018–22, Funktionshinderrådets arbeid*.

I nordisk regi vil sosial bærekraft og samarbeid om implementering av EU-konvensjoner være blant viktige, kommende tverrsektorielle samarbeidsområder.

**Ansvarlig departement:** Kulturdepartementet  
**Utførende:** Kulturdepartementet  
**Gjennomføringsperiode:** Løpende

### 14. Europeisk samarbeid

Kulturdepartementet vil følge opp og støtte EUs initiativ om likestilling gjennom aktivt samarbeid med EUs medlemsland. I dette inngår oppfølging og gjennomføring av de EØS-relevante EU-direktivene *Web Accessibility Directive (WAD)* og *European Accessibility Act (EU-AA)*, som direkte gjelder mennesker med funksjonsnedsettelse. Direktivet vil etter planen vil bli innlemmet i EØS-avtalen og implementert i norsk rett.

Kulturdepartementet vil følge EUs arbeid med oppfølging og implementering av CRPD gjennom deltakelse i Europakommisjonens høynivågruppe om rettigheter for personer med nedsatt funksjonsevne, og følge EUs strategi 2010–2020 og Europarådets strategi 2017–2023 for personer med nedsatt funksjonsevne.

**Ansvarlig departement:** Kulturdepartementet  
**Utførende:** Kulturdepartementet  
**Gjennomføringsperiode:** Løpende

### 15. FN

Kulturdepartementet vil koordinere arbeidet med å lage en kombinert andre og tredje periodiske rapport på CRPD innen 3. juli 2023, og inkludere informasjon om hvordan CRPD-komiteens anbefalinger til Norge fra 2019 er fulgt opp.

**Ansvarlig departement:** Kulturdepartementet  
**Utførende:** Kulturdepartementet  
**Gjennomføringsperiode:** 2019–2023



## **16. Bedre informasjon og mer samordnede og koordinerte tjenester**

I forbindelse med 0-24 samarbeidet har Bufdir ledet en gruppe som har utredet tiltak for bedre informasjon og mer samordnede og koordinerte tjenester for barn og unge med nedsatt funksjons- evne og deres familier. Tiltakene er godkjent og forankret i de seks direktoratene som har vært med i arbeidsgruppen; Bufdir, Helsedirektoratet, Utdanningsdirektoratet, Arbeids- og velferdsdirek- toratet, Husbanken og Integrerings- og mangfolds- direktoratet (IMDI).

Arbeidsgruppen anbefaler å:

- forsterke eksisterende nettsteder med tverrsektoriell, universelt utformet, kvalitetssikret og samlet informasjon om rettigheter for de ulike målgruppene
- utarbeide et tverrsektorielt og universelt utformet e-læringskurs om tidlig innsats og samhandling på tvers av sektorer.
- utrede muligheten for enklere utløs- ning av rettigheter for personer med funksjonsnedsettelse

*Ansvarlig departement: Kulturdepartementet*

*Utførende: Bufdir*

*Gjennomføringsperiode: 2019-*

## **17. Styrket brukerorientering og dialog med sivilt samfunn – vergemål**

Justis- og beredskapsdepartementet arbeider for en strukturert og jevnlig kontakt med organisa- sjonene. Det vurderes å lage et rammeverk for dialogen med interesseorganisasjonene.

*Ansvarlig departement: Justis- og beredskapsdepartementet*

*Utførende: Justis- og beredskapsdepartementet/ Statens sivilrettsforvaltning*

*Gjennomføringsperiode: 2020-*

## **18. Styrke samhandlingen – vergemål**

Justis- og beredskapsdepartementet har i samar- beid med Arbeids- og sosialdepartementet satt i gang et arbeid for å klargjøre grensegangen mellom vergemål og ordningen med frivillig/ tvungen forvaltning. Også samhandlingen mellom SRF, Bufdir og IMDi er styrket gjennom arbeidet med kompetanseheving på negativ sosial kontroll.

*Ansvarlig departement: Justis- og beredskapsdepartementet*

*Utførende: Justis- og beredskapsdepartementet/ Statens sivilrettsforvaltning*

*Gjennomføringsperiode: 2019*



# 4.

## Fire innsatsområder: utdanning, arbeid, helse og omsorg og kultur og fritid



### INNSATSOMRÅDE 1: UTDANNING

Regjeringens mål i utdanningspolitikken er inkluderende utdanning og opplæring av høy kvalitet, og med vekt på tidlig innsats. Det er et mål at barnehagen og skolen skal ha høy kvalitet og gi den enkelte og samfunnet nødvendige forutsetninger for fremtidig velferd, verdiskaping og en bærekraftig utvikling. Barnehagens samfunnsmandat er, i samarbeid og forståelse med hjemmet, å ivareta barnas behov for omsorg og lek, og fremme læring og dannelse som grunnlag for allsidig utvikling.

Skolen bygger på prinsippet om likeverdige og tilpasset opplæring for alle i en inkluderende skole. Det er et mål at alle elever skal oppnå grunnleggende ferdigheter og oppleve mestring og utfordring i skolen.<sup>1</sup> Barnehagen skal gi rom for barnas ulike forutsetninger, perspektiver og erfaringer og bidra til at barna, i fellesskap med andre, utvikler et positivt forhold til seg selv og tro på egne evner. Utdanning kan redusere sosiale og økonomiske forskjeller i samfunnet og gi grunnlag for sosial mobilitet.

Et av de mest grunnleggende målene i utdanningspolitikken er at alle skal ha lik rett til utdanning. Lik rett til utdanning må også følges opp med

tilrettelegging for de med særlige behov eller funksjonsnedsettelse. All opplæring skal tilpasses elevenes evner og forutsetninger. Prinsippet om tilpasset opplæring innebærer også at elever i størst mulig grad skal inkluderes i den ordinære undervisningen.<sup>2</sup>

Barn og unge har ulike forutsetninger og lærer på ulike måter. Noen trenger mer tilrettelegging enn andre. Behov for tilrettelegging kan oppstå tidlig i et barns liv, eller det kan komme senere. Behovene kan være av kort eller lang varighet. Noen barn vil trenge varig og omfattende tilrettelegging. Regjeringen er opptatt av at barn og elever med behov for særskilt tilrettelegging skal få den hjelpen de trenger raskt når behovene oppstår, og at de skal få hjelp av fagpersoner med relevant kompetanse. Regjeringen vil derfor gjennomføre en rekke tiltak for å få kompetansen nærmere barna og elevene. Regjeringen vil også styrke kunnskapsgrunnlaget om inkludering og hvordan vi kan få til bedre tilpassede tilbud for barn og elever med behov for særskilt tilrettelegging.

Barnehagene og skolene må, sammen med støtte-systemene, kunne håndtere mangfoldet i barnegruppene og gi et godt tilpasset og inkluderende tilbud til alle barn og elever.<sup>3</sup>

1 Regjeringen: skole og videregående opplæring, hentet fra: <https://www.regjeringen.no/no/tema/utdanning/grunnopplaring/id1408/>

2 Meld. St. 21 (2016 - 2017): Lærelyst - tidlig innsats og kvalitet i skolen

3 Meld. St. 6 (2019-2020): Tett på - tidlig innsats og inkluderende fellesskap i barnehage, skole og SFO

---

## Tiltak for et likestilt utdanningstilbud

### 19. Barnehagemiljø

Regjeringen vil lovfeste at barnehagen skal arbeide forebyggende med det psykososiale barnehagemiljøet, og innføre en aktivitetsplikt for de som arbeider i barnehagen som skal sikre at alle barna har det trygt og godt. I denne forbindelse er det påpekt at barn med funksjonsnedsettelse kan være særskilt sårbare og trenge ekstra oppmerksomhet.

*Ansvarlig departement: Kunnskapsdepartementet*  
*Utførende: Kunnskapsdepartementet*  
*Gjennomføringsperiode: 2019-*

### 20. Overganger i utdanningsløpet

Regjeringen vil utrede mulige tiltak for bedre informasjonsoverføring mellom utdanningsnivåer og tjenester for å gi barn og elever best mulige overganger. Videre vil regjeringen innføre tiltak for å bedre samarbeidet mellom ungdomsskole og videregående skole for å sikre at elevene får en god overgang.

*Ansvarlig departement: Kunnskapsdepartementet*  
*Utførende: Kunnskapsdepartementet*  
*Gjennomføringsperiode: 2020-*

### 21. Mer inkluderende praksis

Regjeringen vil innhente mer kunnskap gjennom piloter, og styrke forskningen for å få til mer inkluderende praksis.

Regjeringen vil også opprette et senter for forskning på spesialpedagogikk og inkludering.

*Ansvarlig departement: Kunnskapsdepartementet*  
*Utførende: Kunnskapsdepartementet*  
*Gjennomføringsperiode: 2020-*

### 22. Pedagogisk – psykologisk tjeneste (PPT)

Regjeringen vil vurdere å endre kravet til sakkyndig vurdering fra PP-tjenesten i enkelte forhold slik at barnehagen og skolen kan fatte vedtak i samråd med foreldrene, dersom saken er godt nok opplyst til å kunne fatte et forsvarlig vedtak. Regjeringen vil også presisere i barnehageloven og opplæringsloven at PP-tjenesten skal arbeide forebyggende og med tidlig innsats. Regjeringen vil også presisere i lovene hvilke krav til kvalitet som gjelder for tjenestene PP-tjenesten skal levere.

*Ansvarlig departement: Kunnskapsdepartementet*  
*Utførende: Kunnskapsdepartementet*  
*Gjennomføringsperiode: 2020-*

### 23. Kompetanse i barnehager, skoler og støttesystemer

Regjeringen vil foreslå å presisere i barnehageloven at ansatte som gir spesialpedagogisk hjelp som hovedregel skal ha formell pedagogisk eller spesialpedagogisk kompetanse. Regjeringen vil også tydeliggjøre og stramme inn regelverket for bruk av assistenter som gir spesialpedagogisk hjelp i barnehagen og spesialundervisning i skolen.

Regjeringen vil vurdere hvordan alle barnehager og skoler kan få tilstrekkelig tilgang til spesialpedagogisk kompetanse og kompetanse i norsk som andrespråk.

Regjeringen vil i samarbeid med partene i sektor vurdere behovet for egne stillingshjemler i barnehagen og skolen for spesialpedagoger uten undervisningskompetanse.

*Ansvarlig departement: Kunnskapsdepartementet*  
*Utførende: Kunnskapsdepartementet*  
*Gjennomføringsperiode: 2020-*



## 24. Laget rundt barna og elevene

Det tverrfaglige samarbeidet er viktig og regjeringen vil derfor:

- foreslå å harmonisere og styrke bestemmelsene om samarbeid for barn og unge i sektorlovene, herunder utrede regelverksendringer for å sikre helhetlige og koordinerte tjenester til barn og unge
- se på hvordan de pedagogiske virkemidlene i direktoratene kan samordnes bedre gjennom prosjektet *Bedre tverrsektorielt samarbeid* (BTS)
- kartlegge situasjonen for andre yrkesgrupper i barnehage, skole og skolefritidsordningen (SFO) og vurdere hvilket ansvar og hvilke oppgaver ulike profesjoner bør ivareta, samt foreslå tiltak for å styrke de ulike yrkesgruppens situasjon i barnehage, skole og SFO
- utrede muligheten for en ny støtte-tjeneste som blant annet skal se på hvordan PP-tjenesten og helsestasjons- og skolehelsetjenesten kan samordnes bedre eller eventuelt slås sammen

**Ansvarlig departement:** Kunnskapsdepartementet  
**Utførende:** Kunnskapsdepartementet  
**Gjennomføringsperiode:** 2020–

## 25. Stimuleringstiltak i universitets- og høyskolesektoren

Regjeringen vil også se på følgende stimulerings-tiltak innen universitets- og høyskolesektoren (UH-sektoren):

- følge med på det frivillige nettverket av UH-institusjoner som tilbyr spesialpedagogiske utdanninger for å fremme samarbeid om felles retningslinjer og utvikling av utdanningene
- vurdere om en mastergrad i spesialpedagogikk med integrert undervisningsfag kan gi undervisningskompetanse for tilsetting i skolen
- i dialog med sektoren vurdere behovet for et tilbud innenfor spesialpedagogikk på mastergradsnivå som felles utdanningsløp for barnehage- og grunnskolelærere
- utvikle videreutdanningstilbud i spesialpedagogikk og fysisk-motorisk utvikling og aktivitet for barnehagelærere

**Ansvarlig departement:** Kunnskapsdepartementet  
**Utførende:** Kunnskapsdepartementet  
**Gjennomføringsperiode:** 2020 –

## 26. Skolefritidsordningen (SFO)

Regjeringen er opptatt av at barn og unge med særskilte behov også skal få et godt, inkluderende og likeverdig tilbud i SFO. Inkludering og tilrettelegging for barn med særskilte behov vil derfor bli et eget tema i den nye nasjonale rammeplanen for SFO som regjeringen vil innføre. Det skal også være tema i støtte- og veiledningsmateriellet som skal utvikles i denne forbindelse.

Regjeringen ønsker også at familier med barn med særskilte behov som er avhengige av et tilbud om SFO på 5.–7. trinn skal få et slikt tilbud. Regjeringen vil derfor innføre en nasjonal ordning med gratis SFO for barn med behov for særskilt tilrettelegging på 5.–7. trinn.

Regjeringen er også opptatt av at mange barn med funksjonsnedsettelse har behov for tilbud og oppfølging på tvers kommunale etater og tjenestoområder. SFO er en del av disse. Det er viktig med god informasjonsflyt og samarbeid mellom de ulike tjenestene og tilbudene. Kommunal organisering skal ikke stå i veien for eller virke begrensende for barna og deres familier.

Regjeringen vil derfor:

- presisere i bestemmelsene om samarbeid med andre tjenester i opplæringsloven at dette også inkluderer SFO
- utarbeide veiledningsmaterieell til kommunen som skoleeier om muligheten for å gi tjenester etter helse- og omsorgstjenesteloven innenfor rammen av SFO
- oppdatere Helsedirektoratets veiledninger slik at de omfatter SFO der det er relevant, for eksempel i veiledning om barn og unge med habiliteringsbehov

*Ansvarlig departement: Kunnskapsdepartementet*

*Utførende: Kunnskapsdepartementet*

*Gjennomføringsperiode: 2020–*

## 27. Kunnskapsgrunnlag – Opplæringslovutvalget

Regjeringen har satt ned Opplæringslovutvalget og gitt det i oppgave å se på regelverket for grunnskolen og videregående opplæring. Utvalget ble nedsatt 22. september 2017 og skal levere forslag til et nytt regelverk innen desember 2019. Utvalget har bestilt en betenkning fra professor emeritus Aslak Syse om kravene til positiv særbehandling i grunnopplæringen av personer med nedsatt funksjonsevne. Utgangspunktet er Norges forpliktelser etter Grunnloven og internasjonale konvensjoner Norge er forpliktet etter. Kunnskapsdepartementet vil ta del av denne betenkningen, og vil følge opp utvalgets lovforslag.

*Ansvarlig departement: Kunnskapsdepartementet*

*Utførende: Kunnskapsdepartementet*

*Gjennomføringsperiode: 2020–*

## 28. Universell utforming av skolebygg

Kunnskapsdepartementet vil gi Utdanningsdirektoratet i oppdrag å gå i dialog med Bufdir og KS om en veiledning til barnehage- og skoleeiere om universell utforming av barnehage- og skolebygg. Utdanningsdirektoratet og Bufdir skal også samarbeide om andre mulige tiltak for å bedre universell utforming av barnehage- og skolebygg.

*Ansvarlig departement: Kunnskapsdepartementet*

*Utførende: Utdanningsdirektoratet*

*Gjennomføringsperiode: 2019–2020*

## INNSATSOMRÅDE 2: ARBEID

Regjeringens mål i sysselsettingspolitikken er et trygt og fleksibelt arbeidsmarked med lav arbeidsledighet og høy sysselsetting. Regjeringen vil inkludere flere med funksjonsnedsettelse i arbeidslivet. I 2018 tok regjeringen initiativ til en inkluderingsdugnad for å bidra til at flere med funksjonsnedsettelse og/eller hull i CV-en skal komme over i ordinære jobber. Innsatsen skal bidra til å senke terskelen inn i arbeidslivet og gjøre det lettere for arbeidsgivere å ansette personer fra inkluderingsdugnadens målgrupper. Inkluderingsdugnaden innebærer et samarbeid mellom offentlige og private aktører, på tvers av ulike sektorer.

Gjennom inkluderingsdugnaden, integreringsløftet og ny kompetansepolitikk vil regjeringen sikre at flere inkluderes og at mennesker ikke støtes ut av arbeidslivet. Regjeringen vil ha et bedre samarbeid mellom arbeidsgivere, arbeids- og velferdsforvaltningen, bemanningsbransjen, attføringsbedrifter og andre aktører for å få flere i arbeid. Staten må ta et større ansvar for å ansette personer med funksjonsnedsettelse og andre som har utfordringer med å komme inn på arbeidsmarkedet.

## ARP

Likestillings- og diskrimineringsloven gir alle arbeidsgivere i offentlige og private virksomheter plikt til å arbeide aktivt for å fremme likestilling og hindre diskriminering på grunn av blant annet funksjonsnedsettelse. Loven pålegger også private virksomheter med flere enn 50 ansatte og alle offentlige virksomheter en redegjøringsplikt.

Det er vedtatt at aktivitets- og redegjøringsplikten skal styrkes. Endringene trer i kraft fra 1. januar 2020. Det er også vedtatt at aktivitetsplikten offentlige myndigheter har i kraft av å være myndighetsutøver og tjenesteyter skal konkretiseres, og at offentlige myndigheter i tillegg skal få en plikt til å redegjøre for hva de gjør for å integrere hensynet til likestilling- og ikke-diskriminering i sitt arbeid.

Som følge av endringene i aktivitets- og redegjøringspliktene, har regjeringen i budsjettforslaget for 2020 foreslått en økning i bevilgningen til Likestillings- og diskrimineringsombudet (LDO) på 3 millioner kroner for å bidra til at det gis bedre veiledning om aktivitets- og redegjøringsplikten slik at disse pliktene følges opp i større grad. Det foreslås også å styrke bevilgningen til DN med samme beløp.

## Tiltak for et likestilt arbeidsliv

### 29. Inkluderingsdugnaden

Regjeringen vil følge opp og intensivere inkluderingsdugnaden for å få flere inn i arbeidslivet.

I 2018 tok regjeringen initiativ til en inkluderingsdugnad for å bidra til at flere med nedsatt funksjonsevne og/eller hull i CV-en skal komme i ordinære jobber. Inkluderingsdugnaden innebærer et samarbeid mellom offentlige og private aktører på tvers av ulike sektorer. Arbeids- og velferdsdirektoratet har en sentral rolle i gjennomføringen av inkluderingsdugnaden, sammen med blant annet den sentrale arbeidsgiverfunksjonen i staten og utdannings- og helsemyndighetene.

### Ansvarlig departement:

Arbeids- og sosialdepartementet

Utførende: Arbeids- og velferdsetaten

Gjennomføringsperiode: 2018–

### 30. Fem prosent-målet for nyansatte i staten

Regjeringen vil at statlig sektor skal gå foran i Inkluderingsdugnaden og har satt som mål at 5 prosent av alle nyansatte i staten skal ha nedsatt funksjonsevne eller hull i CV-en. Det er innarbeidet i tildelingsbrevet til alle statlige virksomheter at de skal arbeide systematisk for å nå målet og rapportere om resultatene i årsrapporten.

Ansvar for oppfølgingen ligger hos departementene via styringsdialogen. En sentral oppgave for virksomhetene er å utvikle rekrutteringsarbeidet og arbeide for å bedre kunne ta i bruk arbeidskraften og kompetansen hos jobbsøkere fra målgruppene for dugnaden.

Kommunal- og moderniseringsdepartementet (KMD) har sendt på høring forslag til endringer i forskrift til statsansatteloven for å legge bedre til rette for at statlige virksomheter kan nå målet. Som del av dugnaden i staten er et nytt trainee-program for mennesker med nedsatt funksjonsevne og høyere utdanning igangsatt. Difi har ansvar for traineeprogrammet og tilbyr støtte og veiledning til virksomhetene.

**Ansvarlig departement:**

*Kommunal- og moderniseringsdepartementet*

**Utførende:** *Statlige virksomheter*

*i samarbeid med Difi*

**Gjennomføringsperiode:** *2018–2021*

### **31. Markedskontakter i Arbeids- og velferdsetaten**

Regjeringen har styrket markedskontaktfunksjonen i Arbeids- og velferdsetaten. Markedskontaktene skal skaffe seg oversikt over virksomhetenes behov for arbeidskraft, finne kandidater som kan være aktuelle for jobb i virksomhetene og sikre koordinert innsats for virksomheter med samarbeidsavtale om rekruttering og inkludering.

**Ansvarlig departement:**

*Arbeids- og sosialdepartementet*

**Utførende:** *Arbeids- og velferdsetaten*

**Gjennomføringsperiode:** *2018–*

### **32. Forenkling av lønnstilskudd**

Regjeringen har gjort endringer i regelverket for ordningen med lønnstilskudd slik at den blir enklere for arbeidsgivere å ta i bruk. Lønnstilskudd er et effektivt virkemiddel for å få flere arbeidssøkere med redusert eller varierende produktivitet i arbeid. Endringene legger til rette for økt bruk av lønnstilskudd.

**Ansvarlig departement:**

*Arbeids- og sosialdepartementet*

**Utførende:** *Arbeids- og velferdsetaten*

**Gjennomføringsperiode:** *Iverksatt 2019*

### **33. Endringer i regelverket for opplæring**

Endringer i regelverket for opplæringstiltakene til Arbeids- og velferdsetaten innebærer at flere brukere får tilgang til et bedre opplæringstilbud som gir formell kompetanse blant annet innen fag- og yrkesopplæring på videregående nivå. Formålet med det nye opplæringstiltaket er å styrke mulighetene for opplæring slik at flere kvalifiseres til arbeid. Arbeids- og velferdsetatens nye tilbud om yrkesopplæring vil være rettet mot arbeidssøkere med behov for tilrettelagte og skreddersydde opplegg som faller utenfor det tradisjonelle skoleverket. Målgruppen vil primært være voksne arbeidssøkere som har behov for å fullføre videregående opplæring for å etablere en varig tilknytning til arbeidslivet.

**Ansvarlig departement:**

*Arbeids- og sosialdepartementet*

**Utførende:** *Arbeids- og velferdsetaten*

**Gjennomføringsperiode:** *Iverksatt 2019*

### **34. "Vi inkluderer!"**

Partene i arbeidslivet bidrar gjennom prosjektet "Vi inkluderer" til å utvikle og prøve ut en sam-lende modell for inkludering i arbeid, eventuelt oppdelt i en privat og en offentlig modell. Prosjektet ledes av Arbeids- og velferdsdirektoratet. Det er opprettet prosjektlederstillinger i Arbeids- og velferdsetaten i NAV Vestland, NAV Trøndelag og NAV Oslo knyttet til prosjektet.

**Ansvarlig departement:**

*Arbeids- og sosialdepartementet*

**Utførende:** *Arbeids- og velferdsetaten*

**Gjennomføringsperiode:** *2019–2020*





### **35. Samarbeid mellom partene i arbeidslivet og brukerorganisasjonene**

Arbeids- og sosialdepartementet har i samarbeid med partene i arbeidslivet og brukerorganisasjonene utarbeidet flere konkrete forslag som skal bidra til å mobilisere flere til å delta i inkluderingsdugnaden. Det omfatter tiltak for å spre gode eksempler på inkludering i arbeidslivet, formidle informasjon om Arbeids- og velferdsetatens rekrutteringsarbeid og virkemidler, samt legge til rette for en lokal forankring og gjennomføring av dugnaden.

**Ansvarlig departement:**

*Arbeids- og sosialdepartementet*

**Utførende:** *Arbeids- og sosialdepartementet*

**Gjennomføringsperiode:** *2019–*

### **36. Styrke funksjonsassistentordningen**

Funksjonsassistanse i arbeidslivet gis til yrkesaktive personer som har omfattende fysisk funksjonsnedsettelse og behov for tett tilrettelegging og oppfølging på arbeidsplassen fra en lønnet assistent. Gjennom ordningen med funksjonsassistent kan personer i målgruppen få nødvendig bistand til praktiske oppgaver og ledsagelse i arbeidssituasjonen. Ordningen sikrer forutsigbarhet hos arbeidsgivere, og brukere får nødvendig tilrettelegging og oppfølging på arbeidsplassen. Dette er en vesentlig del av virkemiddelapparatet for å inkludere målgruppen i ordinært arbeidsliv. Det er foreslått å styrke funksjonsassistanse i arbeidslivet i 2020.

**Ansvarlig departement:**

*Arbeids- og sosialdepartementet*

**Utførende:** *Arbeids- og velferdsetaten*

**Gjennomføringsperiode:** *2020–*

### **37. Styrking av individuell jobbstøtte (IPS)**

Regjeringen vil styrke tilbudet for arbeidssøkere med psykiske lidelser. Individuell jobbstøtte (IPS) er en oppfølgingstjeneste som skal tilby koordinert arbeidsmarkeds- og helsebistand for personer med psykiske lidelser eller rusproblemer. Individuell jobbstøtte er en systematisk oppfølgingsmetode som utføres av en jobbspesialist. Modellen legger opp til en formalisert og integrert samhandling mellom kommune, spesialisthelsetjenesten og NAV-kontoret.

Innsatsen inngår i inkluderingsdugnaden og videreføres og intensiveres i 2020.

**Ansvarlig departement:**

*Arbeids- og sosialdepartementet*

**Utførende:** *Arbeids- og velferdsetaten*

**Gjennomføringsperiode:** *2018–*

### **38. Spre informasjon og kompetanse om mentorordningen**

Mentorordningen har til nå vært lite brukt. Gjennom mentorordningen kan tiltaksdeltakeren få bistand for å kunne gjennomføre arbeidsmarkeds tiltak eller for å kunne få eller beholde lønnet arbeid i en ordinær virksomhet. Gjennom satsing på kompetanseheving og promotering av mentorordningen i Arbeids- og velferdsetaten og overfor arbeidsgivere, legges det til rette for økt bruk av mentor. Mentorordningen innebærer at virksomheter kan få kompensert kostnader for eventuell tapt arbeidstid og merarbeid som kan knyttes til oppfølging av arbeidssøkere som ansettes eller deltar på tiltak i regi av Arbeids- og velferdsetaten. Bruk av mentor kan også forsterke og lette bruken av lønnstilskudd ved å gi arbeidsgiver støtte også til oppfølging av tiltaksdeltakeren.

**Ansvarlig departement:**

*Arbeids- og sosialdepartementet*

**Utførende:** *Arbeids- og velferdsetaten*

**Gjennomføringsperiode:** *2020–*

### **39. Videreføre styrking av varig tilrettelagt arbeid (VTA)**

Regjeringen vil videreføre styrking av VTA. VTA er et statlig arbeidsrettet tiltak som gir et tilrettelagt arbeidstilbud til personer som mottar eller i nær framtid ventes å få innvilget uføretrygd. Formålet med VTA er å gi tiltaksdeltakerne arbeid som bidrar til å utvikle deres ressurser gjennom kvalifisering og arbeidsoppgaver som er tilpasset den enkeltes arbeidsevne. Deltakerne får et tilpasset arbeidstilbud med tilrettelegging og oppfølging. Utviklingshemmede er en prioritert gruppe ved inntak til VTA-plasser.

**Ansvarlig departement:**

*Arbeids- og sosialdepartementet*

**Utførende:** *Arbeids- og velferdsetaten*

**Gjennomføringsperiode:** *Løpende*

### **40. Evaluering av arbeids- og utdanningsreiser (AU-reiser)**

Tilskudd til AU-reiser skal bidra til at personer med forflyttingsvansker på grunn av nedsatt funksjonsevne kan være i ordinært arbeid eller gjennomføre arbeidsrettet utdanning.

**Ansvarlig departement:**

*Arbeids- og sosialdepartementet*

**Utførende:** *Nordlandsforskning*

**Gjennomføringsperiode:** *2019–2020*

### **41. Ungdomsinnsatsen**

Ungdomsinnsatsen er en systematisk styrking av Arbeids- og velferdsetatens oppfølging av unge som ikke er i arbeid eller utdanning, med vekt på tidlig intervensjon og individuelt tilpasset oppfølging. Ungdomsinnsatsen er rettet mot unge under 30 år. Arbeidssøkere under denne alderen som ikke er i arbeid, utdanning eller annen aktivitet åtte uker etter at de ble registrert hos Arbeids- og velferdsetaten, vil bli tilbudt en individuelt tilpasset oppfølging fra Arbeids- og velferdsetaten. Målet er raskt å motivere og bidra til at unge som tilhører denne målgruppen fullfører utdanning eller kommer i ordinært arbeid. Alle fylker er tilført midler til å styrke Arbeids- og velferdsetatens ungdomsteam og ansette flere veiledere som skal følge opp unge. Dette kommer i tillegg til den

generelle prioriteringen av ungdom i Arbeids- og velferdsetaten ved oppfølging og bruk av arbeidsmarkedstiltak.

**Ansvarlig departement:**

*Arbeids- og sosialdepartementet*

**Utførende:** *Arbeids- og velferdsetaten*

**Gjennomføringsperiode:** *2017–*

### **42. Oppfølging av unge AAP-mottakere**

Mange unge mottakere av arbeidsavklaringspenger har sammensatte og noen ganger diffuse utfordringer. Tett og god oppfølging er følgelig viktig for å kunne bedre deres arbeidsevne og hjelpe dem inn i arbeid eller utdanning.

**Ansvarlig departement:**

*Arbeids- og sosialdepartementet*

**Utførende:** *Arbeids- og velferdsetaten*

**Gjennomføringsperiode:** *Løpende*

### **43. Forenkling av hjelpestønsordninger**

Regjeringen vil forenkle hjelpestønsordninger og ha dokumentasjonskrav med mer tillitsbaserte løsninger.

**Ansvarlig departement:**

*Arbeids- og sosialdepartementet*

**Utførende:** *Arbeids- og velferdsetaten*

**Gjennomføringsperiode:** *Løpende*

### **44. Utvidelse av tilskudd til utvikling av kommunale integreringstiltak**

Regjeringen vil styrke tilskuddsordningen *Utvikling av kommunale integreringstiltak*. Styrkingen er knyttet til området *Utvikling av tiltak som gir psykisk støtte*. Kommunene kan søke om midler til å prøve ut kvalifiserings- og integreringstiltak som både ivaretar behov for psykisk støtte og som fremmer integrering.

**Ansvarlig departement:** *Kunnskapsdepartementet*

**Utførende:** *Kommuner som får innvilget tilskudd fra IMDi.*

**Gjennomføringsperiode:** *2020*







## INNSATSOMRÅDE 3: HELSE OG OMSORG

Regjeringens mål er at alle skal ha et likeverdig tilbud om helse- og omsorgstjenester, uavhengig av diagnose, bosted, personlig økonomi, kjønn, etnisk bakgrunn og den enkeltes livssituasjon. Målet er også å redusere sosiale helseforskjeller. Regjeringen vil innføre og videreføre ulike tiltak som kan bidra til å nå dette målet.

Mennesker med funksjonsnedsettelse kan ha et særlig behov for helhetlige og sammenhengende tjenester. Økt kompetanse i tjenestene og

et tettere samarbeid på tvers av fag og sektorer er forutsetninger for å kunne ivareta dette. Ved å satse på pasient- og brukermedvirkning, kan helse- og omsorgstjenestene bygge på menneskenes faktiske behov. Helse- og sosialpersonell må sørge for tilstrekkelig informasjon om rettigheter og tilbud, og jobbe aktivt for å mobilisere brukernes egne ressurser. På den måten kan det oppnås reell medvirkning og likestilling i helse- og omsorgstjenestene.

## Tiltak for likestilte helse- og omsorgstilbud

### 45. Brukerstyrt personlig assistanse (BPA)

Regjeringen har nedsatt et offentlig utvalg som skal oppsummere erfaringene med ordningen, og utrede hvordan man kan sikre at ordningen fungerer etter hensikten. Regjeringen vil definere BPA-ordningen som likestillingsverktøy, og ikke en helseordning. Dette er i tråd med regjeringens målsetting om at funksjonshemmede i større grad sikres muligheten til å leve et selvstendig liv og delta i samfunnet. Tiltaket inngår i Likeverdsreformen.

Departementet har sendt på høring et forslag om å utvide rettighetsbestemmelsen om brukerstyrt personlig assistanse til også å gjelde for bestemte personer over 67 år som allerede har fått innvilget ordningen i tråd med rettighetsbestemmelsen.

**Ansvarlig departement:**

*Helse- og omsorgsdepartementet*

**Utførende:** *Helse- og omsorgsdepartementet*

**Gjennomføringsperiode:** *2020–2021*

### 46. Kompetanseløft 2020

Kompetanseløft 2020 er regjeringens plan for rekruttering, kompetanse og fagutvikling i de kommunale helse- og omsorgstjenestene. Formålet med planen er å bidra til en faglig sterk tjeneste, og å bidra til å sikre at de kommunale helse- og omsorgstjenestene har tilstrekkelig og kompetent bemanning. Kompetanseløft 2020 omfatter helse-

og omsorgstjenester til alle grupper mottakere i kommunene, blant annet barn og unge, eldre, personer med utviklingshemming og personer med problemer knyttet til psykisk helse eller rus.

Regjeringen har besluttet at Kompetanseløft 2020 skal erstattes med et nytt kompetanseløft for den kommunale helse- og omsorgstjenesten når dagens plan avsluttes ved utgangen av 2020.

**Ansvarlig departement:**

*Helse- og omsorgsdepartementet*

**Utførende:** *Helsedirektoratet*

**Gjennomføringsperiode:** *2016–2020*

### 47. Investeringstilskuddet til heldøgns omsorgsplasser

Investeringstilskuddene skal stimulere kommunene til å fornye og øke tilbudet av sykehjemsplasser og omsorgsboliger for personer med behov for heldøgns helse- og omsorgstjenester, uavhengig av alder, diagnose eller funksjonshemming. I 2019 er det lagt til rette for 2400 flere og bedre heldøgns omsorgsplasser. Halvparten av tilskuddet er øremerket til netto tilvekst av plasser i kommunen. Resten av tilskuddet kan benyttes til rehabilitering og utskifting av plasser. Regjeringen har i Prop. 1 S (2019-2020) foreslått en tilsagnsramme på om lag 3,6 mrd. kroner, med en bevilgning på 179,6 mill. kroner i 2020 til første års utbetaling av tilsagnsrammen. Dette tilsvarer

tilskudd til om lag 2000 heldøgns omsorgsplasser, hvorav halvparten er øremerket netto tilvekst.

**Ansvarlig departement:**

Helse- og omsorgsdepartementet

**Utførende:** Husbanken

**Gjennomføringsperiode:** Løpende

#### 48. Velferdsteknologi

I regi av det nasjonale velferdsteknologiprogrammet er det igangsatt utprøving av teknologiske verktøy til barn med funksjonsnedsettelse og deres familier, Tiltaket skal bidra til at barn og unge med funksjonsnedsettelse enklere kan delta i og mestre fritidsaktiviteter. Videre skal det støtte foreldre i å kunne kombinere arbeid med omsorg for barn og unge med funksjonsnedsettelse. Velferdsteknologiprogrammet løper til 2020, med mål om at velferdsteknologi er en integrert del av omsorgstjenestetilbudet ved utgangen av perioden.

**Ansvarlig departement:**

Helse- og omsorgsdepartementet

**Utførende:** Helsedirektoratet, KS

**Gjennomføringsperiode:** 2013–2020

#### 49. Leve hele livet, herunder aldersvennlig samfunn

Regjeringen gjennomfører *Leve hele livet – En kvalitetsreform for eldre*. Meldingens hovedfokus er å skape et mer aldersvennlig Norge og finne nye og innovative løsninger på de kvalitative utfordringene knyttet til aktivitet og fellesskap, mat og måltider, helsehjelp og sammenheng.

Det er etablert et program for et aldersvennlig Norge. Programmet skal utfordre den eldre befolkning til selv å engasjere seg i planlegging av egen alderdom og hvordan lokalsamfunnet kan tilrettelegges for å bli mer aldersvennlig. Et aldersvennlig samfunn er et samfunn for alle, også for personer med funksjonsnedsettelse.

**Ansvarlig departement:**

Helse- og omsorgsdepartementet

**Utførende:** Helsedirektoratet

**Gjennomføringsperiode:** 2019–2023

#### 50. Saman mot einsemd – regjeringa sin strategi for å førebyggje einsemd (2019–2023)

Mennesker med ulike funksjonsnedsettelse opplever en rekke barrierer som kan redusere deltakelse og inkludering, og bidra til å forsterke ensomhet og muligheter til sosial kontakt.

Regjeringens strategi mot ensomhet ble lansert som del av *Folkehelsemeldinga (Meld. St. 19 (2018-2019))* og inneholder tre hovedmål:

- 1) Bidra til mer åpenhet om ensomhet
- 2) Få mer kunnskap om ensomhet og effektive tiltak og
- 3) Arbeide systematisk for å forebygge ensomhet og øke den sosiale støtten.

Det er foreslått en rekke tiltak for å stimulere til flere møteplasser og flere aktiviteter i offentlig, frivillig og privat regi. Et tiltak i strategien er rettet mot ensomme unge, hvor teknologisk støtte til fritidsaktiviteter for barn med funksjonsnedsettelse og familiene deres er omtalt. Dette tiltaket inngår i Nasjonalt velferdsteknologiprogram.

**Ansvarlig departement:**

Helse- og omsorgsdepartementet

**Utførende:** Under arbeid

**Gjennomføringsperiode:** 2019–2023

#### 51. Pårørendestrategien

Regjeringen utarbeider en egen pårørendestrategi. Strategien har som mål å bidra til at pårørende kan leve gode egne liv og ha mulighet til å kombinere pårørenderollen med arbeid eller utdanning. Barn som pårørende vil også løftes frem i strategien. Tiltaket inngår i Likeverdsreformen.

**Ansvarlig departement:**

Helse- og omsorgsdepartementet

**Utførende:** Under arbeid

**Gjennomføringsperiode:** Under arbeid

## 52. Handlingsplan for bedre kosthold

Regjeringen følger opp *Nasjonal handlingsplan for bedre kosthold* – «Sunt kosthold, måltids glede og god helse for alle!» som har tiltak på flere departementers ansvarsområder. Det overordnede målet er et sunt og variert kosthold i hele befolkningen uavhengig av kjønn, alder, geografi, sosioøkonomisk status, kulturell bakgrunn, funksjonsevne, religion og livssyn. Handlingsplanen legger vekt på å vise at helse- og omsorgstjenesten og andre offentlige tjenester må ivareta ernæringshensyn og sørge for at de som trenger det, får god oppfølging av tjenestene.

Et konkret oppfølgingspunkt i handlingsplanen er å samle og spre verktøy og erfaringer fra kompetansetiltak for ansatte og brukere i omsorgsboliger om matlaging og ernæring. Informasjon og gode eksempler på ernæringsområdet finnes i NAKUs (Nasjonal kompetansemiljø om utviklingshemming) og på Helsedirektoratets nettsider. All kommunikasjon mot befolkningen (inkludert kampanjer) om Nøkkelhullet er utformet etter universell utforming, og etterstreber å ivareta befolkningen i så stor utstrekning som mulig, uten behov for tilpassing og en spesiell utforming. På kampanjer om Nøkkelhullet legges det eksempelvis opp til teksting.

Helsedirektoratet har under arbeid en nasjonal veileder om helse- og omsorgstjenester til personer med utviklingshemming som blant annet skal inneholde anbefalinger om kosthold og ernæring i tjenestene til personer med utviklingshemming. Fra høsten 2019 gis et fagskoletilbud i Hordaland om ernæring for mennesker med utviklingshemming.

### **Ansvarlig departement:**

*Helse- og omsorgsdepartementet*

**Utførende:** *Helsedirektoratet og øvrige samarbeidende departementer*

**Gjennomføringsperiode:** *2017–2021*

## 53. Handlingsplan for fysisk aktivitet

Regjeringens handlingsplan for fysisk aktivitet skal bidra til å skape et mer aktivitetsvennlig og bærekraftig samfunn der alle, uavhengig av alder, kjønn, funksjonsnivå og sosial bakgrunn, gis muligheter til og stimuleres til mer bevegelse og fysisk aktivitet. Innsatsområdene omfatter tiltak og virkemidler i alle berørte departementer. Det legges vekt på å bevare og forsterke innsats i barnehage, skole og SFO, på arbeidsplassen, i helse- og omsorgstjenestene, i fritiden – både idrett og friluftsliv, samt løfte fram og støtte utvikling av aktivitets- og gåvennlige bo- og nærmiljøer og bevare områder under press. Nyskapende løsninger og bruk av teknologi for å fremme fysisk aktivitet er framhevet som utviklingsområder i et tiårsperspektiv. Bedre systemer for oversikt over aktivitetsnivået i ulike grupper, herunder eldre, mennesker med funksjonsnedsettelse og mennesker med innvandrerbakgrunn er vektlagt.

### **Ansvarlig departement:**

*Helse- og omsorgsdepartementet*

**Utførende:** *Helsedirektoratet og øvrige samarbeidende departementer*

**Gjennomføringsperiode:** *2020–2030*

## 54. Videreføre arbeidet for innsatte i fengsel med alvorlige psykiske lidelser

Regjeringen vil etablere en nasjonal forsterket fellesskapsavdeling ved Ila fengsel og forvaringsanstalt for innsatte med alvorlige psykiske lidelser, som skal bidra til å forebygge og hindre langvarig isolasjon. Avdelingen skal ha plass til seks innsatte og etableringen innebærer både bedre bygningsmessige forhold, gjennom etablering av fellesskapsområder. Tiltaket vil også gi styrket helsefaglig bemanning for denne gruppen innsatte når avdelingen settes i drift.

### **Ansvarlig departement:**

*Justis- og beredskapsdepartementet*

**Utførende:** *Statsbygg/Kriminalomsorgsdirektoratet*

**Gjennomføringsperiode:** *2019–2020*

## INNSATSOMRÅDE 4: KULTUR OG FRITID

Regjeringens mål i kulturpolitikken er et fritt og uavhengig kulturliv som er tilgjengelig for alle, og som oppmuntrer den enkelte til å oppleve og delta i kulturaktiviteter. Kulturpolitikken skal bidra til at alle har reelle muligheter til å delta, som publikum og som utøver, uavhengig av funksjonsevne, kultur og sosial og bakgrunn.

En meningsfylt fritid er viktig for læring, mestring, helse og deltakelse i samfunnet. Bred og høy deltakelse i frivilligheten er et mål for å sikre tillit, fellesskap, beredskap, likestilling, kompetanse og velferd. Et inkluderende samfunn forutsetter en inkluderende frivillig sektor.

Å kunne drive med idrett, og å delta i fritidsaktiviteter og på fellesskapsarenaer er viktig for å unngå utenforskap, men det er også viktig for læring, for demokrati, for en meningsfull fritid og for det å få venner. At en stor del av befolkningen deltar på kultur- og fritidsarenaen, er positivt med tanke på deltakelse og inkludering i fellesskap. Samtidig kan konsekvensene av å stå utenfor bli enda større. Å ikke kunne ta del i slike fellesskap med jevnaldrende er noe mange barn og unge kan oppleve som vanskelig.

## Tiltak for økt deltakelse innen kultur og fritid

### 55. Nasjonal koordinator for økt mangfold

Kulturelt mangfold krever systematisk arbeid. Norsk kulturråd vil få øremerkede midler til å etablere arbeid som nasjonal koordinator for økt mangfold, inkludering og deltakelse i kultursektoren.

Kulturelt mangfold innebærer å tilrettelegge for rekruttering av aktører med ulik bakgrunn, som kjønn, alder, etnisitet og funksjonsevne. Det handler om å slippe til ulike stemmer, og å legge til rette for ulike ambisjonsnivåer.

*Ansvarlig departement: Kulturdepartementet*

*Utførende: Norsk kulturråd*

*Gjennomføringsperiode: 2020–*

### 56. Tilskudd til mangfold og inkludering i kulturlivet

Regjeringen ønsker å stimulere til et inkluderende kulturliv der et mangfold av aktører gir varierte opplevelser til flest mulig. Regjeringen foreslår derfor å sette av til sammen 24,5 millioner kroner til en bred satsing gjennom prosjekter som bidrar til mangfold, integrering og likestilling på kulturfeltet.

*Ansvarlig departement: Kulturdepartementet*

*Utførende: Ulike institusjoner og aktører på kulturfeltet*

*Gjennomføringsperiode: 2020–*

### 57. Gode rammebetingelser for frivillig sektor

Regjeringen har et mål om økt deltakelse i frivillige organisasjoner. Brede og ubyråkratiske tilskuddsordninger og forutsigbare rammebetingelser er blant de viktigste tiltakene for å bidra til det målet.

*Ansvarlig departement: Alle departementer*

*Utførende: Alle departementer*

*Gjennomføringsperiode: Løpende*

### 58. Herreløs arv til frivillige organisasjoner

Herreløs arv er midler fra dødsbo der avdøde ikke har arvinger. I 2016 vedtok regjeringen at disse midlene skal gå til aktiviteter for barn og unge. Frivillige organisasjoner kan søke om midler. Barn og unge med funksjonsnedsettelse skal prioriteres. Tilskuddsordningen skal evalueres i 2020.





*Ansvarlig departement: Kulturdepartementet*

*Utførende: Landsrådet for Norges barne- og ungdomsorganisasjoner (LNU)*

*Gjennomføringsperiode: Løpende*

### **59. Stortingsmelding om barne- og ungdomskultur**

Regjeringen har igangsatt arbeidet med en barne- og ungdomskulturmelding. Formålet med meldingen er todelt: å se på kunst og kultur for og med barn og unge, og å se på barn og unges egenproduksjon og deltakelse i kunst og kultur. Meldingen vil blant annet se på hvordan man kan senke terskelen for deltakelse i kunst og kultur.

*Ansvarlig departement: Kulturdepartementet*

*Utførende: Kulturdepartementet og*

*Kunnskapsdepartementet*

*Gjennomføringsperiode: 2019–2020*

### **60. Stortingsmelding om idrettspolitik**

Regjeringen har igangsatt arbeidet med en idrettsmelding. Bred deltakelse og inkluderende idrett vil inngå som et sentralt tema i meldingen, herunder idrett for personer med funksjonsnedsettelse.

*Ansvarlig departement: Kulturdepartementet*

*Utførende: Kulturdepartementet*

*Gjennomføringsperiode: 2019–2020*

### **61. Friluftsliv for personer med funksjonsnedsettelse**

Den Norske Turistforening (DNT) får midler fra Klima- og miljødepartementet til å drifte et prosjekt som skal fremme friluftsliv for personer med funksjonsnedsettelse.

*Ansvarlig departement:*

*Klima- og miljødepartementet*

*Utførende: Den Norske Turistforening*

*Gjennomføringsperiode: 2020–*

### **62. Tilskudd til friluftslivsaktivitet**

Klima- og miljødepartementet har ansvaret for en tilskuddsordning som gir tilskudd til lag og organisasjoner for å gjennomføre tiltak innenfor

friluftslivsaktivitet. Miljødirektoratet forvalter tilskuddsordningen. Fylkeskommunene fordeler midler til regionale/lokale tiltak. Personer med funksjonsnedsettelse er blant de prioriterte målgruppene.

*Ansvarlig departement: Klima- og miljødepartementet*

*Utførende: Miljødirektoratet og fylkeskommunene*

*Gjennomføringsperiode: 2020–*

### **63. Tilskudd til tiltak i statlig sikrede friluftslivsområder**

Klima- og miljødepartementet har ansvaret for en tilskuddsordning som gir tilskudd til opparbeiding og tilrettelegging av statlig sikrede friluftslivsområder. Miljødirektoratet forvalter tilskuddsordningen. Fylkeskommunene fordeler midlene. Tiltak som reduserer de fysiske hindringene for friluftsliv og tiltak som bedrer tilgjengeligheten for personer med funksjonsnedsettelse er prioritert i ordningen.

*Ansvarlig departement: Klima- og miljødepartementet*

*Utførende: Miljødirektoratet og fylkeskommunene*

*Gjennomføringsperiode: 2020–*

### **64. Digitalt ledsagerbevis**

Ledsagerbevisordningen er en frivillig, kommunal ordning som gir personer som trenger ledsager rett på å få ta med ledsager kostnadsfritt på kultur- og fritidsarrangementer. Departementet arbeider for å etablere et digitalt ledsagerbevis og for å gjøre ledsagerbilletter tilgjengelig på nett. Det digitale ledsagerbeviset vil bli utviklet i tråd med gjeldende regler for universell utforming av IKT.

Det er en forutsetning for departementets tilskudd til aktuelle tilskuddsmottakere at alle med ledsagerbevis som kjøper billett til ordinær pris til et arrangement får gratis ledsagerbevis til sin ledsager.

*Ansvarlig departement: Kulturdepartementet*

*Utførende: Kulturdepartementet*

*Gjennomføringsperiode: 2020–*



### **65. Ny tilskuddsordning til arrangementer for idrett og fysisk aktivitet for personer med funksjonsnedsettelse**

Regjeringen ønsker å legge til rette for at personer med funksjonsnedsettelse får mulighet til å delta på store arrangementer for idrett og fysisk aktivitet, herunder friluftsliv. Arrangementene må enten tilrettelegge for at personer med funksjonsnedsettelse kan delta på lik linje med andre eller være forbeholdt personer med funksjonsnedsettelser.

*Ansvarlig departement: Kulturdepartementet*

*Utførende: Kulturdepartementet*

*Gjennomføringsperiode: Løpende*

### **66. Ny prøveordning for arrangementsstøtte til idrettsmesterskap**

Formålet med ordningen er å gi søkere med begrensede kommersielle inntektsmuligheter mulighet til å søke om tilskudd til å arrangere internasjonale mesterskap innenfor idrett eller fysisk aktivitet i Norge. Det kan søkes om tilskudd til mesterskap både for personer med funksjonsnedsettelse og andre utøvere.

*Ansvarlig departement: Kulturdepartementet*

*Utførende: Kulturdepartementet*

*Gjennomføringsperiode: 2020–*

### **67. Tilskudd til utstyr til personer med funksjonsnedsettelse**

Det gis tilskudd til utstyr til personer med funksjonsnedsettelse, både gjennom en egen ordning for rekrutteringsutstyr for personer med funksjonsnedsettelse og gjennom den ordinære utstyrsordningen hvor særforbundene kan søke om tilskudd til godkjent utstyr.

*Ansvarlig departement: Kulturdepartementet*

*Utførende: Norges idrettsforbund og olympiske og paralympiske komité*

*Gjennomføringsperiode: Løpende*

### **68. Fritidserklæringen**

Fritidserklæringen har som mål at alle barn, også barn og unge med funksjonsnedsettelse, uavhengig av foreldrenes sosiale og økonomiske

situasjon, skal ha mulighet til å delta i minst én organisert fritidsaktivitet sammen med andre barn. Fritidserklæringen, er et samarbeid mellom regjeringen, frivillige organisasjoner og KS.

*Ansvarlig departement: Barne- og familiedepartementet og Kulturdepartementet*

*Utførende: Bufdir*

*Gjennomføringsperiode: Løpende*

### **69. Fritidskort**

Regjeringen vil sette i gang et forsøk med fritidskortordninger i utvalgte kommuner. En fritidskortordning skal dekke deltakerutgifter til faste, organiserte fritidsaktiviteter for alle barn fra 6 til fylte 18 år. Formålet med forsøket er å finne ut hvordan en fritidskortordning kan innrettes på en treffsikker og effektiv måte som gjør at flere barn deltar i fritidsaktiviteter. Forsøket skal også gi svar på hva som hindrer barn fra å delta i fritidsaktiviteter. Forsøket skal settes i gang i 2020 og vil gå over i 2021. I tillegg er det i 2019 igangsatt pilotforsøk med fritidskortordninger i Arendal og Vadsø.

*Ansvarlig departement: Barne- og familiedepartementet og Kulturdepartementet*

*Utførende: Bufdir*

*Gjennomføringsperiode: 2019–*

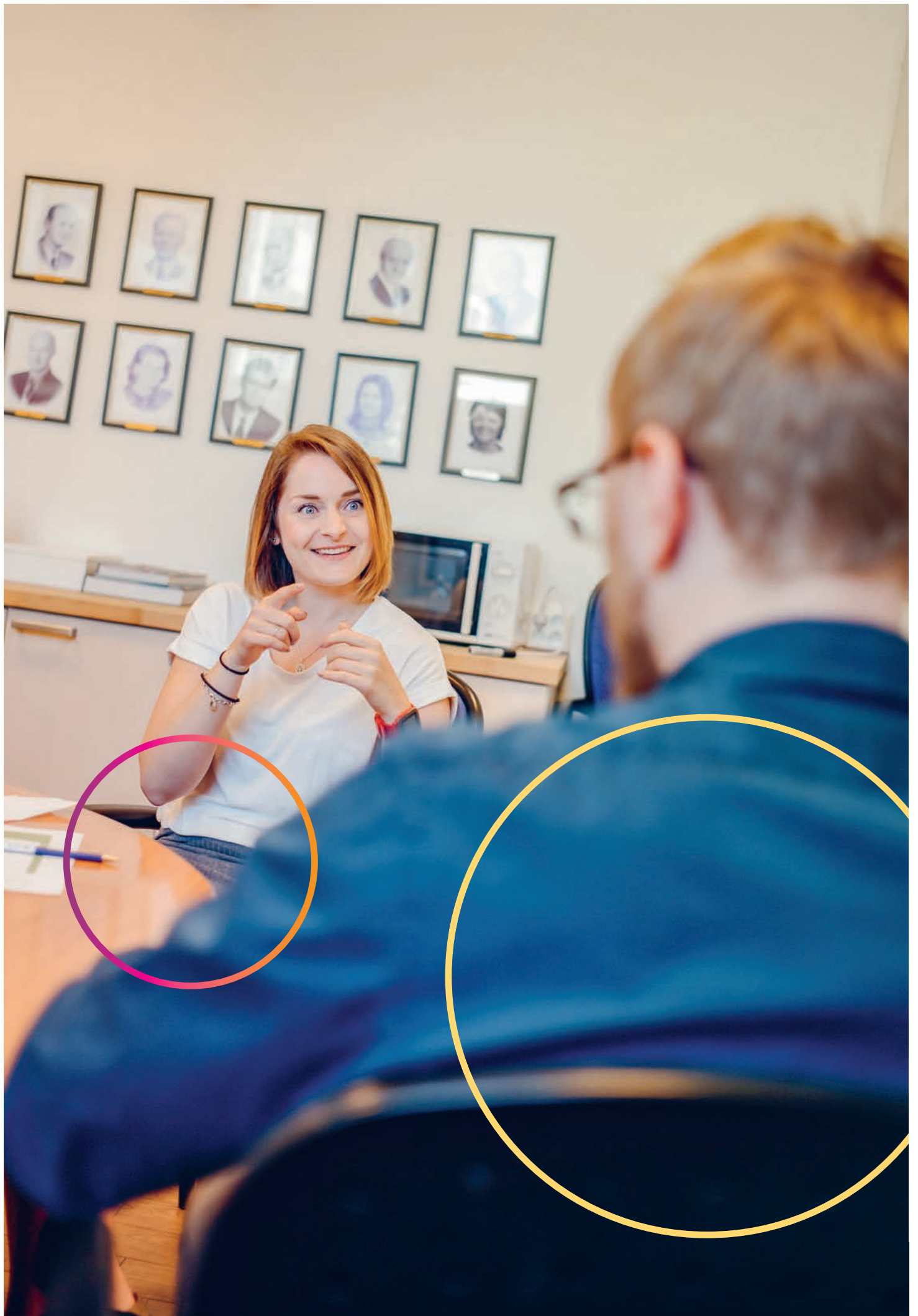
### **70. Bibliotek**

Norsk lyd- og blindeskriftbibliotek (NLB) er et statlig bibliotek underlagt Kulturdepartementet. NLB bidrar til at personer med funksjonsnedsettelser som gjør det vanskelig å lese trykt tekst, får god tilgang til litteratur og informasjon. NLB produserer og låner ut tilrettelagt litteratur i lydbokformat og punktskrift. I *Nasjonal bibliotekstrategi 2020–2023 Rom for demokrati og dannelse* er det lagt opp til at også folkebibliotekene skal gjøres kjent med NLBs tilbud, og at de settes i stand til å formidle og bruke NLBs tjenester for digitale lydbøker overfor personer i NLBs målgruppe.

*Ansvarlig departement: Kulturdepartementet*

*Utførende: Folkebibliotekene, Norsk lyd- og blindeskriftbibliotek og Nasjonalbiblioteket*

*Gjennomføringsperiode: 2020–2023*





# 5.

## Andre tiltak



**KOMPETANSEHEVING OG VEILEDNING**  
**KUNNSKAPSUTVIKLING OG FORSKNING**  
**TRYGGHET OG SIKKERHET**

## KOMPETANSEHEVING OG VEILEDNING

Gjennomføring av kompetanseheving, og veiledning er viktig for å sikre like tilbud og innfrielse av rettigheter på tvers av kommuner og sektorer. I dag er kompetansen i kommuner og blant utøvende instanser ulik, noe som kan føre til forskjellsbehandling. Det er derfor behov for å systematisere kompetanseutvikling for å sikre at kompetansen når frem til relevante aktører, særlig ansatte i førstelinjen.

## Tiltak innen kompetanseheving og veiledning

### 71. Øke kunnskap om CRPD

Bufdir vil gjennomføre et prosjekt for å bedre kunnskapen om CRPD i norske kommuner. Prosjektet skal bidra til likestilling av personer med funksjonsnedsettelse gjennom kurs og opplæring om rettighetene og hvordan de kan utøves i praksis. Fylkesmannen vil få en sentral rolle for opplæringen og det vil i tilknytning til opplæringen bli utpekt noen pilotkommuner.

*Ansvarlig departement: Kulturdepartementet*  
*Utførende: Bufdir/Fylkesmannen i Oslo-Viken, Fylkesmannen i Rogaland, Fylkesmannen i Trøndelag og Fylkesmannen i Troms- og Finnmark*  
*Gjennomføringsperiode: 2019–2025*

### 72. Økt kunnskap og opplæring av verger

Vergemålsmyndigheten ønsker å styrke satsingen på opplæring av verger. Kurstilbudet skal utvides, flere kurs skal gjøres tilgjengelige på nett, og kunnskap om negativ sosial kontroll og æresrelatert vold skal styrkes hos både verger og vergemålsmyndighet.

*Ansvarlig departement: Justis- og beredskapsdepartementet*  
*Utførende: Statens sivilrettsforvaltning/fylkesmennene*  
*Gjennomføringsperiode: 2020–*

### 73. Utarbeide beste praksis-anbefaling for frivillige kommunale- og fylkeskommunale erstatningsordninger

Regjeringen har tatt et initiativ overfor KS for å utarbeide en beste praksis-anbefaling for frivillige kommunale og fylkeskommunale erstatningsordninger. Formålet er blant annet å legge bedre til rette for likebehandling og å tilgjengeliggjøre kompetanse på området.

*Ansvarlig departement: Justis- og beredskapsdepartementet*  
*Utførende: KS*  
*Gjennomføringsperiode: 2020*

### 74. Strategi for foreldrestøtte

Regjeringen la i juni 2018 for første gang fram en foreldrestøttestrategi: *Trygge foreldre – trygge barn (2018–2021)*. Strategien framhever hvor viktig det er å inkludere familieperspektivet i alle sektorer og tjenester som møter foreldre og barn. Å støtte foreldrene medvirker til å gi barna gode oppvekstvilkår. Målet er å gi foreldre mer kunnskap og tilpasset hjelp og støtte. Slike tiltak er også viktige for foreldre med funksjonsnedsettelse og foreldre som har barn med funksjonsnedsettelse.

*Ansvarlig departement: Barne- og familiedepartementet i samarbeid med Helse- og omsorgsdepartementet, Kulturdepartementet og Justis- og beredskapsdepartementet*  
*Utførende: Bufdir*  
*Gjennomføringsperiode: 2018–2021*

### 75. Bevisstgjøring om hatefulle ytringer, hatkriminalitet og trakassering

Hatefulle ytringer og hatkriminalitet er demokratiske utfordringer som kan hindre deltakelse. Bufdir skal gjennomføre en kampanje om hatefulle ytringer, hatkriminalitet og trakassering av personer med funksjonsnedsettelse. Målet med kampanjen er å øke bevisstheten om problemet og medvirke til at flere anmelder slike hendelser.

*Ansvarlig departement: Kulturdepartementet*  
*Utførende: Bufdir*  
*Gjennomføringsperiode: 2019–2020*

## KUNNSKAPSUTVIKLING OG FORSKNING

Det er et mål å sørge for et tilstrekkelig godt forskningsgrunnlag for en kunnskapsbasert politikk. På mange områder har vi et godt kunnskap.grunnlag, men det er et fortsatt stort behov for et godt grunnlagsmateriale, i form av statistikk og representative, kvantitative undersøkelser om holdninger og levekår, deltakelse og erfaringer i arbeidsliv og fritidsaktiviteter.

### Tiltak innen kunnskapsutvikling og forskning

#### 76. Levekårsstatistikk om mennesker med funksjonsnedsettelse

Buudir vil utvikle en fast registerbasert levekårsstatistikk om mennesker med funksjonsnedsettelse. Statistikken skal presenteres i et tilgjengelig format, og det skal være mulig å bryte ned på undergrupper av funksjonsnedsettelse, herunder utviklingshemning, samt på kjønn og alder.

*Ansvarlig departement: Kulturdepartementet*

*Utførende: Buudir*

*Gjennomføringsperiode: Løpende*

#### 77. Indikatorer om sysselsetting

Buudir vil utvikle indikatorer på kommunenivå om sysselsetting av personer med nedsatt funksjonsevne som kan knyttes til implementering og rapportering på FN konvensjonen (CRPD)

*Ansvarlig departement: Kulturdepartementet*

*Utførende: Buudir*

*Gjennomføringsperiode: Løpende*

#### 78. Kartlegging og bruk av helseinformasjon i arbeidet med bosetting og kvalifisering av flyktninger.

Regjeringen vil sette i gang et FoU-opdrag som skal se på kartlegging og bruk av helseinformasjon i arbeidet med bosetting og kvalifisering av flyktninger.

*Ansvarlig departement: Kunnskapsdepartementet*

*Utførende: Kunnskapsdepartementet*

*Gjennomføringsperiode: 2020*

#### 79. Forskningsprosjekt om fremtidsfullmakter

Det er iverksatt et FOU-prosjekt om fremtidsfullmakter for å undersøke hvordan ordningen fungerer per i dag og hva som eventuelt kan forbedres. Rapport legges fram i løpet av september 2019.

*Ansvarlig departement: Justis- og beredskapsdepartementet*

*Utførende: Statens sivilrettsforvaltning*

*Gjennomføringsperiode: 2019*

#### 80. Legge til rette for språkteknologi på norsk

Språkbanken i Nasjonalbiblioteket inneholder digitale tekst- og taledata som danner grunnlaget for utvikling av språkteknologi på norsk. For eksempel kan talesynteser og talestyring av datamaskiner være til stor hjelp for personer med funksjonsnedsettelse som gjør det vanskelig å lese og skrive.

Regjeringen vil legge til rette for fortsatt utvikling av språkbanken slik at nasjonalt og internasjonalt næringsliv og forskningsmiljøer kan hente ut ressurser til utvikling av språkteknologiske produkter og tjenester på norsk. Nasjonalbiblioteket og Språkrådet skal følge opp et forpliktende samarbeid om arbeidet som omfatter koordinert bruk av språkbankens ressurser og Språkrådets virkemiddelapparat

*Ansvarlig: Kulturdepartementet*

*Utførende: Nasjonalbiblioteket, Språkrådet*

*Gjennomføringsperiode: Løpende*

## TRYGGHET OG SIKKERHET

Trygghet og sikkerhet må legges til grunn i et likestilt samfunn. Personer med funksjonsnedsettelse kan være ekstra sårbare med hensyn til vold og overgrep, men også i andre krisesituasjoner.

## Tiltak for trygghet og sikkerhet

### 81. Nød-SMS

Nød-SMS, er et toårig pilotprosjekt som gir hørselshemmede og talehemmede som har forhåndsregistrert nummeret sitt, mulighet til å sende SMS direkte til nødmeldesentraler i en nødsituasjon. Nød-SMS ledes av Direktoratet for samfunnssikkerhet og beredskap (DSB) i samarbeid med Politidirektoratet og Helsedirektoratet. Pilotprosjektet skal gi grunnlag for å vurdere hvordan en slik tjeneste skal innrettes i fremtiden.

*Ansvarlig departement: Justis- og beredskapsdepartementet*

*Utførende: Direktoratet for samfunnssikkerhet og beredskap*

*Gjennomføringsperiode: 2018–2020*

### 82. Rettshjelpsutvalget

I 2018 ble det nedsatt et utvalg som skal gjennomgå rettshjelpsordningen. De skal levere sin utredning 1. mai 2020. I mandatet til utvalget står det blant annet at de skal vurdere Stortingets anmodningsvedtak om å utrede forslag om fri rettshjelp med behovsprøving på likestillings- og diskrimineringsområdet.

*Ansvarlig departement: Justis- og beredskapsdepartementet*

*Utførende: Justis- og beredskapsdepartementet*

*Gjennomføringsperiode: 2018–2020*

### 83. Styrke og videreutvikle Statens barnehus

Statens barnehus er etablert for å sikre at barn og andre særlig sårbare grupper som kan ha vært utsatt for vold og seksuelle overgrep, og hvor forholdet er anmeldt til politiet, får god og koordinert

oppfølging. I 2019 igangsettes en evaluering av Statens barnehus, evalueringen skal omfatte alle sider av driften ved barnehusene. Departementet vil i 2019 foreta en gjennomgang av bestemmelsene i straffeprosessloven om tilrettelagte avhør, samt vurdere hjemmelspørsmål knyttet til avhenting av barn til tilrettelagte avhør.

*Ansvarlig departement: Justis- og beredskapsdepartementet*

*Utførende: Politidirektoratet/Justis- og beredskapsdepartementet*

*Gjennomføringsperiode: 2019–2020*

### 84. TryggEst

TryggEst er en modell kommunene kan bruke for å forebygge, avdekke og håndtere vold og overgrep mot risikoutsatte voksne i samfunnet. Personer med fysisk, psykisk eller kognitiv/intellektuell funksjonsnedsettelse, høy alder/demens, rusproblemer eller sykdom, kan være eksempler på dette. Ved å ta i bruk verktøyene som er utviklet i modellen oppnår vi bedre rettssikkerhet for personer med nedsatt funksjonsevne, og mer lik behandling av saker som omhandler vold og overgrep.

Kommunene som har deltatt i piloten 2018-2020, har avdekket og håndtert betydelig flere bekymringsmeldinger om vold og overgrep mot risikoutsatte voksne hva enn før de deltok i prosjektet. Erfaringene er også at kvinner er særlig utsatt.

Modell og verktøy videreutvikles og implementeres i nye kommuner.

*Ansvarlig departement: Kulturdepartementet*

*Utførende: Bufdir*

*Gjennomføringsperiode: 2020–2024*



### **85. Universelt utformede celler**

Nytt fengsel bygges i Agder i Froland og Mandal. Fengselet åpner etter planen sommeren 2020 og vil ha henholdsvis fem og tre universelt utformede celler. Dette antas å innebære en betydelig forbedring for innsatte med nedsatt funksjonsevne.

*Ansvarlig departement: Justis- og beredskapsdepartementet*

*Utførende: Justis- og beredskapsdepartementet*

*Gjennomføringsperiode: Ferdig i 2020*

# Vedlegg

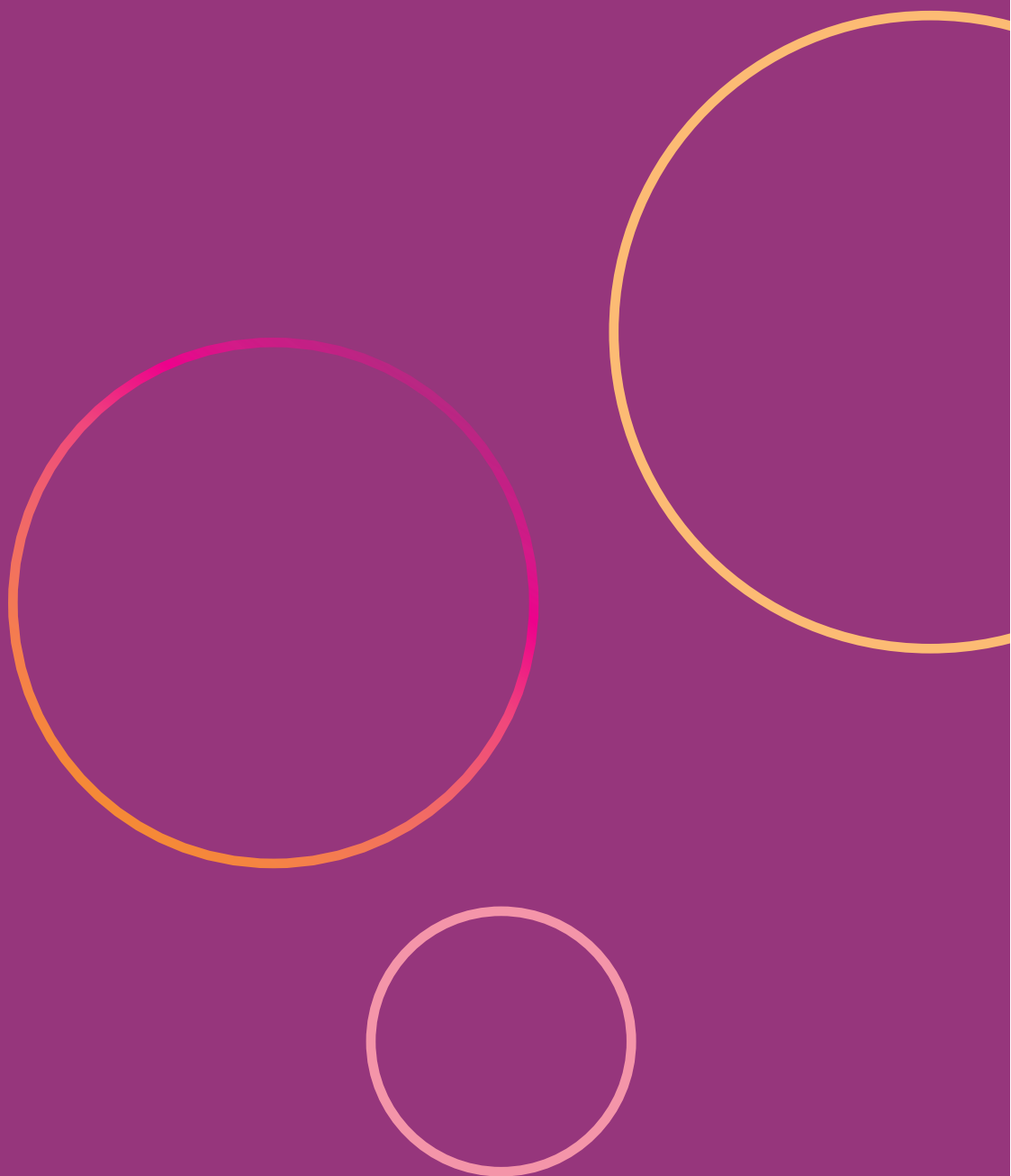
## PÅGÅENDE STORTINGSMELDINGER, HANDLINGSPLANER, STRATEGIER OG REFORMER

### Ferdigstilte

- 0–24 – samarbeidet
- Bolig for velferd – nasjonal strategi for boligsosialt arbeid (2014–2020)
- Demensplan 2020 – Et mer demensvennlig samfunn
- En mer effektiv og fremtidsrettet hjelpemiddelformidling – for økt deltakelse og mestring. Rapport fra et ekspertutvalg (2017)
- Flere år – flere muligheter. Regjeringens strategi for et aldersvennlig samfunn. (2016)
- Handlingsplan for friluftsliv – Natur som kilde til helse og livskvalitet (2018)
- Kompetanse for fremtidens barnehage – kompetansestrategi for barnehagene (2018–2022)
- Meld. St. 6 (2019–2020) Tett på – tidlig innsats og inkluderende fellesskap i barnehage, skole og SFO
- Meld. St. 8 (2018–2019) Kulturens kraft — Kulturpolitikk for framtida
- Meld. St. 10 (2018–2019) Frivilligheita – sterk, sjølvstendig, mangfaldig — Den statlege frivillighetspolitikken
- Meld. St. 13 (2018–2019) Muligheter for alle — Fordeling og sosial bærekraft
- Meld. St. 19 (2018–2019) Folkehelsemeldinga — Gode liv i eit trygt samfunn
- NOU 2019: 19 – Jenterom, gutterom og mulighetsrom — Likestillingsutfordringer blant barn og unge
- Opptappingsplan for barn og unges psykiske helse (2019–2024)
- Opptappingsplan mot vold og overgrep (2017–2021)
- Partnerskap mot mobbing (2016–2020)
- Program for folkehelsearbeid i kommunene (2017–2026)
- Regjeringens handlingsplan for universell utforming (2015–2019).
- Snakk om det! Strategi for seksuell helse (2017–2022)
- Strategi for å øke helsekompetansen i befolkningen (2019–2023)
- Strategien Mestre hele livet (2017–2022)
- Strategiplan for vergemålsområdet (2017–2021)
- #Ungdomshelse – regjeringens strategi for ungdomshelse (2016–2021)

### Under arbeid

- Autismeutvalget (oppnevnt i 2018)
- Handlingsplan for universell utforming 2021–2025
- Handlingsplan mot rasisme og diskriminering på grunnlag av etnisitet og religion (2020–2023)
- Handlingsplan mot vold i nære relasjoner (2020–2024)



Utgitt av:

Kulturdepartementet

Offentlige institusjoner kan bestille flere eksemplarer fra:

Departementenes sikkerhets- og serviceorganisasjon

Internett: [www.publikasjoner.dep.no](http://www.publikasjoner.dep.no)

E-post: [publikasjonsbestilling@dss.dep.no](mailto:publikasjonsbestilling@dss.dep.no)

Telefon: 222 40 000

Publikasjonskode: V-1015 B

Design: Gjerholm design as

Foto: Ilja C. Hendel, foto side 12: Birgitte Heneide / Frivillighet Norge

Trykk: Departementenes sikkerhets- og serviceorganisasjon

12/2019 – 200